

Sburătorul

ANUL IV, No. 3 Serie nouă
MAI 1926

Abonamentul pe un an . . . . 100 Lei
Pentru autorități . . . . . 500 Lei

Director: E. LOVINESCU

NUMĂR DE 16 Pagini
7 LEI

REDACTIA: Str. Câmpineanu, 40
ADMINISTRAȚIA: Str. Gr. Alexandrescu, 57

LITERATURA „SBURĂTORULUI”

Intr'o revistă dela frontiera românismului citim aceste rânduri de apreciere asupra literaturii *Sburătorului*: „... Din poeziile d-lor Simion Stolnicu și F. Aderca n'am înțeles nimic... Poate ar fi mai bine dacă *Sburătorul* ar renunța cu totul la paginile de literatură, puține și așa“. Am citat această opinie pentru că nu e unică: sunt multe alte *Dat.ne, Obiceiuri, Fluerașe, Miorițe și Oițe bârsane* ale literaturii noastre băștinașe, care gândesc la fel; sunt mulți alți oameni, de o cultură profesională incontestabilă, care protestează împotriva literaturii poetice a *Sburătorului*, cu sinceritatea de a mărturisi că „n'au înțeles nimic“. Și după temperament, critica ia sau forma violenței împotriva „aberațiilor“ sau a nedumeririi față de poezia nouă. La orice încercare de a preciza caracterul diferențial al artei moderne, acești cititori au un răspuns identic: pentru a fi înțeles, Creangă, Eminescu sau Caragiale n'au nevoie de studii speciale, și, când înțelegi dintr'o dată scriitorii atât de autentici, este intolerabil să nu pricepi nimic din încercările unor tineri contemporani. Argumentul pare, în adevăr, fără replică iar concluzia, condamnarea definitivă a întregii poezii noi.

*

Pentru cei în curent cu problemele artei, este de prisos să arătăm că nu există nici un raport determinat între valoarea estetică a unei opere și ușurința ei de percepție; o schiță a lui Brăescu se percepe dintr'o dată prin simpla prezentare a materialului uman observat și e pe înțelesul tuturor, pe când o poezie a lui Mallarmé rămâne pentru mulți ermetică. Cum principiile poeziei sunt, în genere, altele decât cele ale prozei și destinele acestor două forme literare se despart; în creațiunea obiectivă, proza poate avea o transparență ușor perceptibilă, deși în analiză, în comentariu, în reflexie și ea poate aduna abstracțiuni mai greu de pătruns; pe când elementele poeziei lirice fiind, cu deosebire, subiective, și deci subtile, nuanțate și voluntar orientate spre abstracție, percepția ei devine mult mai grea; este chiar o tendință a poeziei contemporane de a transpune realitatea într'un plan ireal și de a înlocui notația prin echivalențe. Poezia modernă a ajuns, astfel, o adevărată problemă algebrică, ale cărei valori sunt însemnate prin cifre simbolice; pentru a fi percepută și mai ales gustată, pe lângă o anumită receptivitate emoțională, mai trebuie și o inițiere în expresia algebrică a sensațiilor. Dacă ai înțeles *Miorița* sau *Penes Curcanul* nu urmează, deci, să înțelegi, dela sine, fără nici o pregătire, poezia contemporană, după cum, dacă înțelegi ariile populare, nu urmează că tre-

bue să înțelegi cu necesitate și muzica lui Debussy sau Vincent d'Indy.

Conceptul estetic este o valoare mobilă și succesivă, pe care o elaborează artiștii și o impun epocii lor. Neînțeles la apariție, însuși Eminescu a fost condamnat pentru obscuritate și pentru formula nouă a esteticii sale; ceiace e azi universal recunoscut, a părut la început o revoluție și avem convingerea că ceiace e „neînțeles“ de atâți oameni de bunăvoință dar fără competență literară, va fi de o indiscutabilă claritate mâine; rugăm, așa dar, pe cititorii acestei reviste, să ne lase cinstea de a le forma noi gustul și nu de a ni-l impune ei nouă: să ne-o acorde vocației și trudei noastre nedesmintite de un sfert de veac; în orice caz, îi rugăm să nu-și închipue că ceiace „n'au înțeles“ n'are înțeles; oricât am ignora valoarea formulilor algebrice nu putem avea prezumția de a nega algebrei calitatea de știință ce depășește prin puterea de abstracție și simplificare practică celor patru operații elementare suficiente doar vieții curente.

E. LOVINESCU.

MIRIAM

*Urcă-ți clar pe harfă mânilor,
glasul urcă-ți-l în noapte plin,
păstorilele au părăsit fântânile,
pasul lor cu pasul lunii vine lin.*

*Vor danța curând în preajma ta,
danț de lujere pe vânturi,
trupul cânt într'ale harfei cânturi,
ritmic și rotund va coborî și va urcă.*

*Lasă-ți greu pe harfă genele,
ochi închiși pe calde strune,
și-or veni fecioarele 'n alenele
legănări de vânt pe dune.*

*Mânilor închise apoi în cuiburi vor tăcea,
ceru-o fi asemeni harfelor tăcute.
Și fecioarele în juru-ți vor avea
câte inime atâtea alăute.*

CAMEL BALTAZAR

SULAMITA¹⁾

*In via care își suise
brațe lungi de vițe peste garduri
și cu sânge de ciorchine se stropise,
așteptatu-te-am în smirne și în narauri.*

*Neagră sunt dar tâțele-amândouă,
crescute în fierbintele amarul gust,
rotunde'n feciorescul lor olocaust,
așteaptă mânilor-ți ca dimineți în rouă.
Și trupul tău l'aștept cu umbra lungă,
trupu-mi umbra trupului să ți-o ajungă.*

*Neagră sunt și pulpa mea de smoolă,
șoldul cald caval și umerii lăute,
m'ași da ție toată goală,
fericită în rușinea coapselor durute.*

*Neagră sunt o, rege, însă
niciuna din fecioarele podgoriilor din 'En-ghadi,
tremurând în despletirea dragostei și plânsă,
mai cald și mai nevinovât de tine nu s'o alipi.*

*Duce-te-oi în casa maicii mele,
pat de muschi ți-oi face, chiparoși și ierbi,
te-oi adulmeca în sfîiciune și smerenii grele
cum adulmeci sperioșii cerbi.*

*Capul tău va odihni prelângă
gâtul cu șerpi calzi, apoi
s'or inchide leneși ochii tăi amândoi
între țăța mea dreaptă și țăța mea stângă.*

CAMIL BALTAZAR

CUVINTE

*Cuvinte, zidind lumi, le prăbușiți în goluri,
In peștera din suflet sfărâmând o violină,
O, cât am așteptat să împietriți masive
Și imortalizate 'n tipare de lumină!*

*'Mi-am rătăcit fantoma prin nopțile de toamnă
Și-am auzit un țipăt strident și depărtat
Și țipătul acesta vibrând pe-o coardă-ascunsă
Eu l-am simțit în mine — ecou întârziat —*

*Am ascultat flașneta 'n amiezi topite 'n soare,
Strivit sub îndoală am presimțit tristeți,
Am ascultat în nopți cum ațipește vieața
Și cum se retrezește foșnind în dimineți.*

*Pe țarm, cu ochii storși, am urmărit o navă,
O scamă destrămată prin ceața grea de mare,
Pe Bărăgan, în stepă, cu ochii de sălbatec
Am scormonit în apa, care fierbea pe zare.*

*Apoi, am coborât în văgăuni adânci
Și mintea-mi aburită am stors-o în delir,
Aicea am topit tot sufletul amar
Ungându-vă cu dânsul cum ungi pe frunți cu mir.*

*Și-am bănuț în voi tipare de lumină,
Scrutând în umbra voastră reflexe vii, nestinse,
Dar ați încremenit pe 'ntinse file albe,
Sălbătăciuni pierdute, prin pustietăți ninse.*

*Și totuși în durere vă strig dându-vă forme
Tot sufletul s'afundă în voi ca într'o pernă,
O, cât de bine 'mi face atunci beția voastră,
Beția ireală, dar caldă și eternă.*

G. NICHITA

SFÂNTUL ANTONIU

— Fragment din plângerea anahoretului —

*Trimite, Doamne, mână ucigașă
Să-mi stoarcă 'n gură frunze de pelin
Căci, iată, poftă și năpârce se 'ngrașă
Din fructul spiritului meu divin.*

*Harapnic ud de blesteme și uri
Cu sfârceul spart în patru limbi amare
Să 'mbrace trupu 'n plasă de arsuri;
Și cugetul de-mi stărue 'n pierzare*

*Legăți-mi, semeni, trupul cu nuele
Și mușce-l vulturește, când învie,
O roată grea de ciocuri și undrele,
Pe Prometeul slut de parodie.*

*Iar mintea-mi, rătăcită sburătoare,
In fâlfâiri lucide de cristal,
Recate-și cuib pe ceruri rotitoare
Intr'un frunziș de stele estival.*

VLADIMIR STREINU

1) Din volumul de poeme biblice ce va apare în curând.

LICA TRUBADURUL ¹⁾

...Raglanul englezesc hotărâse noua stare de lucruri. Croitorul, pe garanția lui Whip, liberase haina pe un simplu acompt și Lică o înoiește în prima zi mai zbârlită. Ii ședea șnapanului foarte bine și primise complimente dela tot personalul inferior, la care răspunsese făcând cu ochiul și căutându-se de formă în buzunare cu un gest de bune intenții.

Pe când fuma o țigară de foi oferită de safta de Mister Whip, deși strict interzisă în incinta grajdurilor, se trezise pe la spate cu Ada prin surprindere.

Dela poarta mare Ada văzuse un străin „bine“ și cum avea obsesii de proprietară de cai, se temuse de vre-o vizită clandestină, de vre-un spion de curse. Se apropiase nesimțit și gata pe scandal.

Abia ajunsă în spatele lui, recunoscuse că e Lică al domniei sale, în contravenție de fumat, dar foarte nostim. I se învărtise în trup un fel de violență pe care nu o mai simțise în ultimul timp. Impresiile contradictorii combinate îi dau o stare mâniaoasă de un a-nume fel.

Când Lică surprins se întorsese, aruncase fumul de havană în ochii foarte aprinși ai doamnei prințese. Prins în delict de către stăpână, se iritase, gata pe arșag. Ada propusese scurt o inspecție la grajduri și pornise cu Lică, urmată la distanța respectoasă și prudentă de Mister Whip, care credea că de rândul asta n'are să-i meargă bine nici lui Lică.

Ada se uita pieziș la acel tânăr domn care fuma comod havana cu riscul să dea foc la câteva milioane instalație și înoia haine de modă, înainte de a-și fi îndeplinit datoriile amoroase. Cu aroganța ei cea mai de soi dete cu un deget jos țigara, pe care Lică o ținea încă slab în colțul gurii. Se făcu că nu aude vorba, pe care Lică o mestecase pe buze fără înconjur. O vorbă pe șleau, pe care Ada o auzise bine și și-o prelingea pe buzele ei roșii. Și unul și altul s'ar fi pâlmit bucuros.

Ce canalie! gândi Ada ca un compliment. Mereu i se părea că e un tip străin și nostim, din cauza raglanului și mereu îl regăsea cu acelaș necaz: huzurește și n'a „plătit“.

În grajd luă caii la rând. Whip sta deoparte. La fiecare boxă Ada se oprea bine decisă să găsească un cusur, orisicare, chiar împotriva evidenței, numai ca să facă celuilalt în necaz.

Cu coada biciuștei, pe care o păstrase în mână, —venise în dog-cart—lovea o crupă sau o coamă, adresându-se lui Lică cu mojiție.

Whip băgând de seamă că inspecția nu-l privea, se eclipsă, plin de presimțiri rele.

Cu tot raglanul neplătit, Lică simțea că furia i se urcă; accesele acelea pe care ușuratecul trubadur le avea uneori. Pricinile căutate de Ada erau tot mai absurde, mai provocatoare. Lica se conținea abia,

furios și decis: — O las să isprăvească și ies pe ușă fără să mă uit la ea și pentru totdeauna.

Un fel de bucurie îi venea la gândul libertății de-altădată, regăsită.

Era ultimul cal. Strălucea! Acel pe care trebuia să-l alerge chiar Lică în cursă de stăpân.

Ada avu un răs ascuțit, isteric: — „Asta e cal de regiment, nu de curse..“ Nu isprăvi cuvântul și țipă cu toată gura. Printr'o mișcare brutală, neprecugetată Lică o plesnise peste mâini cu cravașa. Dunga albă lăsată de curea se desena pe brațul înroșit.

— Tot era să plec și așa și așa! — se gândi Lică sumar.

Dar dece tăcea muerea? Mușcându-și buzele înroșite, Ada de usturime abia își ținea lăcrămile. Dunga loviturii acum învinețită bobotea și mâna avea un tremur tetanic.

— Ceva.... să nu mai usture.... zise Ada cu un glas ca gemetul unui câine biciuit.

Lică își aminti de mica farmacie instalată în odăița de lângă grajd, care slujea de cancelarie. Cu dinți de sus înfipti în buza de jos nu-i spuse nimic, nici n'ar fi știut ce să spună și o apucă tocmai de brațul dureros, ca să o ducă acolo. Ada deschise gura să țipe iar, dar nu țipă. Impingând ușa cu piciorul Lică intră în odăița de cancelarie, trăgând pe Ada după el. Aruncă raglanul pe un scaun și se uită nepriceput la dulapul cu borcănase și sticlute. Ada se apropie și-i arată un borcan cu vaselină. Stângaci, Lică înfipse degetele în unsoare și le plimbă pe brațul păros și bobotit. Femeca sta pasivă.... apoi de odată îl mușcă pe gură....

.....Lică, cu mâinile subțiri și tari o apucă până ce brațele slabe și falangele îi pârăiră pe oase..... mușca lupoica!.... Apoi simți muchea mesei de lemn că-i taie șalele.... o împinse de perete.... Ada auzi hârșăitul bluzei de zidul văros și tencuiala glodind-o, întra prin haine în carne cu fiecare bobită de grunz.... „Țigancă“.... gândi Lică.... „Țigancă“ — mestecă iar în gura care apucă arșagos ca a unui câine tânăr.... pe scânduri ... țigancă!

....Apoi se gândi că ușa grajdului a rămas deschisă.... grija ca să nu scape cumva un cal îi reveni limpede. De ezitări, de toane, de furie, de amor, trubadurul se descărcase....

— Nu e aici nici o oglindă! șuieră melodic, ca un șarpe dresat, Ada.

În odăița era o masă și un scaun de lemn dulapul, o etajeră cu registre și hături în cui. Sumar!

Lucruri concrete care nu puteau stăjeni pe Lică! Whip rămăsese afară, la o distanță nici mare, nici mică de grajduri, ca un strateg—și grav, gândea că trebuie să se petreacă acolo lucruri rele!—Ceeace era discutabil.

1) Fragment din romanul *Concert din muzică* de Bach.

CASELE LUI TITU GORDIUS

Titu Gordius era un om foarte gospodar și casnic, dar, ca să se bucure de casă, îi lipsea un fotoliu. Cele două de catifea verde cu dungi mate și lucioase alternate le desfundase amândouă, lăsându-se să cadă pe ele cu toată greutatea celor 60 kgr., pe care le cântărea respectabila sa persoană, ori de câte ori, certându-se cu viața, sau pentru a mistui amarul victoriilor — înfrângerilor ale renunțării, cumpără o carte nouă, pe care o devora cu voluptate, după ce îi tăiasse foile cu cuțitul de fideş pentru a-i gusta continutul ici și colo, fără a se mai opri pe urmă din cetit.

De două luni îl supăra vederea unor plicuri violete, rămase nedeschise pe biurou, și, mai mult încă, îl supăra faptul de a nu ști cum să întrebuițeze o anumită oră destinată în trecut spre a răspunde la scrisorile cuprinse în acele plicuri pe cari o caligrafie mărunță scrisese numele și pronumele lui, precedate de un *All'illustrissimo*, și cari străbătuseră mulți kilometri și multe țări de diferite limbi, mai înainte de a se așeza pe biroul său. Dar la acele scrisori se hotărâse să nu mai răspundă, așa, fără nici un motiv, numai și numai fiindcă se obișnuise să guste din când în când din plăcerea amară a renunțării. Având deci în vedere că era gospodar, se hotărî să se ocupe în aceste ore, gândindu-se la diferitele case pe care le locuise, și, fiindcă cele două fotolii ale biroului erau desfundate, se hotărî să-și cumpere unul solid, destinat numai pentru lectură și reverie și construit anume pentru acest scop. Ochiso unul într-o vitrină din Calea Victoriei, de tip englezesc, cu două etajere pentru a pune cărțile și chiar ceașca de cafea neagră sau de ceai, și care așezat lângă sobă, îi promitea ore delicioase în regatul viselor și al amintirii.

Îl cumpără imediat și-l duse acasă. Îl mută de mai multe ori până îi găsi locul definitiv. Găsindu-l, își făcu un plan de lucru mintal, de oarece casele pe care le locuise erau multe în diferite țări, și hotărî de a le rândui în ordinea cronologică, cu care era obișnuit în alt domeniu de ocupațiuni intelectuale, și începu cu casele din „Via Orientale“, în care se născuse într-o anumită zi, dintr'un an oarecare, într'un anumit oraș din provincie.

Din casa din „Via Orientale“, unde părinții săi se duseseră să locuiască îndată după cununie, Titu Gordius credea cu adevărat că nu-și mai reamintește nimic. Nu era desigur vina sa, fiindcă, din convorbirile ce se făceau la masă, a putut să înțeleagă că părinții săi nu rămăseseră acolo decât puțin, și probabil, atunci când se mutaseră în casele din „Via Sant'Agata“, el nu avea de cât câteva luni, și, deci, nu putea să-și amintească nimic. Dar în casa aceea se născuse, și, fără voia lui, încercă cu o remușcare străpungătoare, de a nu-și reaminti nimic din ea. La această remușcare se mai adăoga o senzație chinuitoare de rușine și de inferioritate pentru tot ceea ce era, în mod direct sau indirect, privitor la memoria sa. Sora sa își reamintea o mulțime de amănunte în jurul unei sumedenii de epizoade comune copilăriei lor și cari lui îi scăpau din vedere. În realitate nu era tocmai așa. Poate că și el își aducea aminte o mulțime de lucruri și de amănunte ce poate scăpau din vedere surorii sale; dar asta nu-l împiedică să aibă o părere rea despre memoria sa.

Din convorbirile ținute în familie, își reamintea numai că plecaseră din casa aceea pentru motivul că strada era nesănătoasă pentru că era înconjurată de grădinării și ape stătute prin șanțuri de irigație, și pentru că avea în apropiere grajdurile întreprinderii Fiocca, ale cărei diligențe plecau din „Piazza Grande“ la gară și la satele vecine depărtate de calea ferată. În plimbările care, prin latura „Santa Maria“ sau prin aceia opusă din „Piazza Grande“, și care aveau ca țintă „Casino“ unde locuiau bunicii și unchii, Titu Gordius își reamintea că, atunci

când lua drumul spre „Piazza Grande“, treceau prin „Via Orientale“, dar tatăl său nu-i arătase niciodată (sau el nu-și mai reamintea casa în care, fiind copil, dăduse primele scâncete. Ești din „Tre Porte“, toată valea Pescarei se înfățișă privirii. El învățase dela tatăl său câteva fraze poetice, pe cari le puneă în compuneri și cari plăceau foarte mult profesorului, care totuși, după ce rămânea extaziat de plăcere nu se lipsea să dea din cap și să-i zică cu un anumit surâs răutăcios: „Foarte bine ai zis, dar nu mi se pare „făină din sacul tău“. Vorbe și surâs care îl contrariu, cu atât mai mult cu cât era convins că dacă acele fraze erau ale tatălui său întrucât el i le sugerase, erau și ale lui întrucât el și nu tatăl le scrisese fără greșeli de ortografie și de gramatică și în cea mai frumoasă caligrafie a lui, într'o frumoasă pagină fără ștersături și smângălituri, cu două frumoase margini trase cu creionul roșu, opere și ele ale liniei și ale creionului tatălui, care le trăsese așa de drept: dar *ale sale* în fond, întrucât se găseau în compunerea lui, iar nu în cea a tatălui după cum al lui era costumașul de catifea verde cu catarama aurită, pe care era un vânător ce slobozeă pușca într'o prepeliță, pe când câinele era cu nasul în vânt ca să privească, și care nu era desigur costumul croitorului care îl făcuse și nici al părintelui care îl plătise, ci costumul său, al lui Titu Gordius care-l purtă și cărui îi era stăpân și proprietar, deși această proprietate era limitată prin faptul că mama nu îi permitea să-l îmbrace de cât la zile mari. Era „costumul de 30 de lire!“ Când se spunea „costumul de 30 de lire“, vocea care pronunța aceste cuvinte (care era aproape întotdeauna a Graziellei, bona care, și atunci când se făcuse măricel, continuă să se ocupe de toaleta sa) luă un ton între scandalizat și respectuos care lăsa să se înțeleagă: „30 de lire pentru costumul unui mucos!“ Un costum de catifea pentru un „picu de 7 ani!“

Era scos afară cu toată precauțiunea, șters cu atenție, de frică ca nu cumva să se uzeze, îngrijit mult și cu respectul cu care în „sacristie“ dascălii scot afară din dulap odăjdiiile miroșitoare de tămâie și strălucitoare de broderii aurite, la denii, când biserica e plină de flori și vocea femeilor izbucnește neobișnuit de ascuțită în *Sit benedictus* din *Tantum Ergo!* Era „costumul celor 30 de lire!“

Dacă deci, acel costum era *al său*, al lui Titu Gordius și nu al croitorului care-l croise și-l cususe și nici al tatălui care-l plătise, pentru ce profesorul îi spunea că acele fraze sus pomenite nu erau „făină din sacul său?“ În acele fraze, Pescara alergă totdeauna *pe un covor de catifea verde ca o panglică de argint*, stelele străluceau totdeauna *ca niște cue de argint peste o mantă albastră*, și căsuțele țaranilor se agățau totdeauna *pe dealuri ca o turmă de oi albe!*

Titu Gordius era foarte recunoscător față de tatăl său, ce-l inițiasă în misterele metaforei pe care un amic al său (Francesco Flora) o numia „Regina Tropilor“, Recunoștea că acestei inițiativii îi datoră gustul pentru poezie; recunoștea că într'acele metafore și între costumul său de catifea era un raport: acela al *marilor ocaziuni*, al lucrurilor frumoase și de lux, inutile la scopurile pur practice, și costumul de 30 de lire luă, în ochii săi, importanța „hainelor regale și de curte“, cu care se îmbracă Machiavelli când, așezându-se să scrie *Discorsi sulle Deche di Tito Livio* „conversa cu marile spirite ale antichității, și se hrănea din „acea hrană, care era singură a lui, și pentru care se născuse“.

Dar, căsnindu-se a-și reaminti vre-un lucru, care, printr'un fel sau altul, să fi fost în legătură cu cele dintâi case din „Via Orientale“ și să-l scoată din durerosul sentiment de inferioritate provocat de faptul că nu putea să-și reamintească nimic precis; vedeă, în afară de râul Pescara, care de abia eșit din „Tre Porte“ i se prezentă dintr'o dată privirii ca o mare *panglică de argint peste un covor de catifea*

verde, în afară de casele albe risipite pe dealurile din Bucchianico (din partea opusă celor „Tre Porte“ spre „S. Maria Calvona“), ca o turmă de oi albe; și în afară de stelele, care în timpul plimbării începeau să strălucească pe cer ca niște cuie de argint pe un covor de catifea albastră; revedea și fâșia azurie a mării ce strălucea în depărtare la apus, și lanțul azuriu al Apenninilor cu „Gran Sasso“ semnând unui gigant adormit cu coiful pe cap, cu Maiella spătoasă și mereu acoperită de zăpadă, cu cele „Due Gemelli“ asemănătoare cu două sânuri enorme de zână, cu văile înzăpezite din Popoli și satul din Căsolli, din care pornind tatăl său îl iniția în misterele metrice, cântându-i un cântecel în versuri dacilice de șapte silabe, ce-l făcea să rădă atâta:

O, tu care ești din Căsolli
Și știi în vânt să fluieri,
Te rog alină-mi suflul,
Punându-ți măgarul să joace!

Eșind afară din „Tre Porte“ o luau pe „Via Orientale“ și una din distracțiile lui Titu Gordius era aceea de a trece pe dinaintea grajdurilor întreprinderilor Fiocca, unde toți caii erau afară pentru țesălatul de sea-ă. Atâția cai! La drept vorbind, nu erau atât de frumoși și nici nu putea să fie atâția, câți i-se părea lui Titu Gordius că-și reamintește. Maximum vre-o 30! Dar lui îi se părea un popor întreg de cai, toți murgi și roibi, câte unul bălțat (tatăl său avea grije să-l învețe diferitele lor nume). Nici unul alb și nici unul peștiș! Când câte unul era bălțat la trei picioare, Titu Gordius nu lipsea de a-i semnală cu admirație prezența, tatălui său. Știa că i-ar fi repetat pentru a o suta oară:

Bălțat de trei,
Cal de rege!

Și simțea plăcere, arătându-i că își aducea aminte câte îi spusese despre raritatea și prețul (datorite ca totdeauna numai rarității), acelei deosebite și privilegiate rase de cai. De două lucruri nu reușia Titu Gordius să se convingă: de preferința sa pentru cai, și de faptul că printre acei cai să nu fi fost nici unul alb, nici peștișat!

Pentru ce toți copiii înnebunesc după cai? Pentru că sunt frumoși și frumusețea formelor lor și a mișcărilor se vădesc în chip firesc ochilor copilăriei, sau (ca o urmare a educațiunii) printr'un fel de convenție?

Titu Gordius devenise sceptic în ceiace privește frumusețea absolută din ziua în care, la Paris, dinaintea vitrinei unui anticar, văzuse un soldat anamit prăpândindu-se de răs înaintea unei mărețe Victoriei neo-clasice în bronz aurit. „In fond“ conchise, „arta nu e decât floarea unei culturi, și deci o convenție“. În ceiace privește predilecția copiilor pentru cai, bazându-se pe faptul că în cai consistă mai întâi jucăriile (până și prăjiturile) cari li se dăruiesc lor, ajunsese la concluzia că predilecția se explică foarte bine prin concepția utilitară și educativă a jucăriei. De fapt, alt lucru pentru care copiii arată o plăcere deosebită, sunt soldații. Acum aceste două predilecții nu pot să fie decât rămășițele unor vremuri trecute, când forța fizică și idealul cavaleresc își aveau locul de frunte printre aceste preocupări educative ale străbunilor noștri. Jucăria modernă este mecano sau, încă mai mult, automobilul, aeroplanul și dirijabilul și încep să se arate gramofonele mici, cari distrează copilul modern mai mult decât înapoiatăii cășori de hârtie presată și soldații de plumb. Tradiția de sigur rămâne încă, dar se micșorează din zi în zi mai mult, și nu e departe timpul în care cășori de zinc, de hârtie presată și de lemn vor dispărea, împreună cu soldații de plumb, din vitrinele magazinelor de jucării. Cavaleria însăși — după descoperirea aeroplanului, a baloanelor și a dirijabilelor, cari furnizează mijloace de informație și de recunoaștere mai practice, — e mai mult tolerată decât utilă în armatele moderne. Dacă rămâne încă rămâne prin puterea tradiției. Oricum, idealul cavaleresc — militar a fost înlocuit de idealul sportiv. Cadoul unei perechi de patine bune, place copilului modern mult mai mult decât un călușel care se leagănă sau decât o cutie cu soldați de plumb. Inșă copilul este un barbar, un om primitiv, și la o vârstă oarecare va

avea mai multă plăcere să stăpânească cu imaginația o forță a naturii, o ființă vie ca un cal, decât o mașină. Poate că din acest motiv, călușelul legănător n'a dispărut cu totul din vitrina magazinelor de jucării. *Trebuie poate să fim seama de aceasta*, se gândea Titu Gordius, surzând în inima sa de această idee. Și se gândea la calul învățat din Elberfeld, cum amicul său B*** supranimise o anumită doamnă din cunoștințele lor, care la un prânz de amici îi plictisise cu o tiradă feministă, socială și umanitară, care, din reacție, îi făcuse pe amândoi să se gândească la o revistă sănătos omenească și anti-intelectuală, care ar fi trebuit să se intituleze: *La fleica în cușit*. Dar acea revistă cei doi amici știau bine că n'ar fi făcut-o niciodată, pentru că era mai ușor să o proiectezi decât să o faci, întrucât ei înșiși, poate mai mult ca alții, sufereau de intelectualism și celebratism; și deci se mulțumeau să citească împreună pe: *Colas Breugnon* și anumite articole ale lui Maurras în spre lauda vinurilor franceze, intelectualizând fără să-și dea seama chiar și proiectul lor asupra unei mișcări anti-intelectuale. Gândindu-se la toate acestea, Titu Gordius surădea de tirada sa zoologică, socială și pedagogică și-și puneă, tot surzând, a doua problemă equină. De ce între caii întreprinderii Fiocca nu se găseă nici unul alb și nici unul peștiș? Lucrul i se părea atât de straniu încât într'o zi, discutând despre posibilitatea de a ne reprezenta în mod abstract un lucru din lume, care oricum cade sub simțurile noastre, a trebuit să mărturisească că ideea calului în capul lui era fatal legată de aceea de alb, și că nu putea să-și închipuiască un cal decât sub formă unui cal alb. De ce? Pentru că, fără îndoială, alb era calul din prima lui carte de citire. Alb, tot atât de alb ca și hârtia cărții! Dar, în această privință, se revedea cu tatăl său în odaia galbenă din casa din „Via S. Agata“ și ascultă ecoul suspinelor sale la povestea unui sârman cal bătrân de grădinar căzut sub povara unei greutate peste puterea sa slabă, și pe care stăpânul nemilos îl bătea pentru a-l scula de jos. Ar fi vrut să se sustragă dela această amintire, fiindcă (credea el) n'avea nimic deaface cu casa din „Via Orientale“, care îl preocupă în acea zi, privind apusul din fotoliul său, unde se găseă atât de mulțumit. Dar amintirea nu are legi! Acum se revedea singur cu tatăl său, șezând la o masă neagră lângă balcon (un balcon lung, tot înflorit), cu ochii umezi de emoțiune pentru povestea sârmanului cal bătrân muind sub loviturile brutale ale grădinarului fără inimă; afară trecea procesiunea patimilor lui Hristos și toți erau la ferestre. Murea de dorința de a vedea și el procesiunea și, mai mult decât procesiunea, un anumit steag brodat în aur, operă a mâinilor iscusite și migăloase ale mătusei Teresina de care se vorbea în casă de mai mult de o lună, și despre care toți spuneau că e o adevărată operă de artă. Dar se rușină de lacrimile sale. I se părea că tatăl său surăse cu răutate și, la cuvintele sale: „Dacă vrei, putem întrerupe lecțiunea; du-te de vezi, ești prea mișcat de nenorocirea acestui cal, du-te, puțină distracție îți va face bine“; — răspunse mândru, încercând pentru prima oară amarul plăcerii de renunțare: „Prefer să continuu. Sunt mișcat nu de cal, care știu că n'a existat niciodată, cum n'a existat nici grădinarul; ci de felul cum autorul povestește acest fapt“. Și rămase la masă cu tatăl său. Afară, muzica cântă, și poate în acel moment trecea sub balcon miraculosul stindard de mătase albă, brodat cu aur, pe care dorea atât de mult să-l vadă.

Se gândi la alte renunțări amare și la alte victorii ale orgoliului. Din fotoliul său vedea la orizont, apusul. Se ridică. Se plimbă nervos prin odaie. O rază roșie de foc cădea printre geanurile ferestrei pe plicurile violete, cari de o lună se aflau pe birou așteptând, nu tăiatul metodic al cușitului de fildes, ci o mână nervoasă care să le fi rupt și să fie devorat cuprinsul. Ultima victorie-înfrângere a orgoliului! Un moment de șovăire, apoi, hotărît, luă toate plicurile și, fără nici o milă pentru acel scris mărunț care fusese singura lui mângâiere un an întreg și-l făcuse să renască la viață, le aruncă fără să se mai uite la ele, în focul din sobă.

Afară, apusul sângera.

SCENĂ MUTĂ

Femeea se mișcă încet, pe scândurile înguste, cu vopsea ștersă, mutând un scaun, agățând o haină. Trupul ei voinic intimidă strămta încăpere de la etajul al cincilea, mansardă cu geamurile cât peretele, ce formau fațada, seră artificială în care se ofileau oamenii, suspendată pe o temelie legată de pământ cu tentacule de granit, cu ochelarii întorși către Dumnezeu.

Femeea s'a apropiat, a deschis cu violență geamurile cari au plesnit sub autoritatea gestului ei și cu nările desfăcute ca două frunze gemene mângâiate de acelaș vânt, a început să adulmece aerul, muscându-l cu dinți ascuțiți, cu foame de bestie.

Bărbatul, care până atunci nu se văzuse, probabil așezat pe un taburel, sau poate chiar pe un divan, s'a ridicat ca o spirală grațioasă termenită cu o gămălie palidă, cu ochii geometrici pierduți în cavoul orbitelor, mergând pe sârme invizibile și s'a oprit la spatetele ei.

Cu aerul plictisit, sau absent, s'a plecat pe fereastră, cercetând cu indiferență întunerecul, ce se ridicase până la buza ferestrii, ca o apă neagră, immaterială, în adâncul căreia furnicau oamenii ca puncte fosforescente, purtând în cap propriile lor umbre, vehiculele surde, luminile mortuare și străzile netede, ca oglinzile aburite.

Plecându-se, capul lui s'a apropiat de capul femeii și de-odată, ochii i-s'au înviorat de o amintire plăcută. Inceț, și-a aprofundat obrazul în părul aspru, de culoarea iodului, iritat ca de un miros de lăncezeală puternică și buzele lui au rămas lipite de ceafa plină, acoperită cu puf, împreunate, ca un vâsc, crescut pe un covor de mușchi fraged.

În acest timp, care n'a durat decât câte-va clipe, poate pentru ei o eternitate, buzele lui s'au desfăcut palide, lăsându-și culoarea în garoafe roșii, pe ceafa ei netedă.

Ea și-a întors binisor capul spre el și cu neîncredere, apoi cu mirare din ce în ce mai mare, încât chipul puțin ofilit a căpătat o expresie de fetiță, a început să râdă cu bucurie nestăpânită, a tras sub bărbia ei, capul lui obosit și subțiat și cu deosebită grijă, ca pe un porțelan de preț, l'a rostogolit pe sânul ei viu. A oftat apoi, alergând cu privirea puțin piezișă, pe trupul lui de copil, pe lângă picioarele ei înalte și brațele ei puternice, s'a plecat l'a ridicat ca pe o păpușe ce închide ochii când o ții culcată și s'a depărtat legănându-și șoldurile mici ca două pâini crude, să se prăbușească cu el pe un taburel, sau poate pe, un divan, cu grijă însă de a nu-i distruge articulațiile.

Puțin mai palidă, poate de lumina care a isbucnit brusc în abat-jour-ul galben, ca un vierme viu, într'o gogoasă de mătase spânzurată de tavanul scund, femeea a luat două scaune, pe cari le-a așezat în jurul unei măsuțe, și mașinal, cu gesturi precise, cari dovedeau o experiență îndelungată, a așternut fața de masă, șervetelele și rând pe rând, ceștile de ceai dintr'un porțelan mediocre, coșulețul de pâine, au răsărit de sub degetele ei din vârful cărora se scurgea par'că electricitate, cu repeziciunea cu care acrobatul scoate panglici, cutii, insecte, din mâneci și urechi.

Omul s'a apropiat istovit și s'a lăsat în scaun ca un manechin de humbac. În fața lui, femeia i-a turnat ceai, a mutat la o parte, vasul de pământ ars în care erau câțiva trandafiri artificiali, cu petalele decolorate, punctate de mici pete dubioase cafenii și cu un cot pe masă, cu capul prins în palmă, cu o mână în care ținea o bucățică de pâine îndreptată către gură, femeia a prins să mănânce încet, cu indiferență.

Bărbatul înghițea bucățile mici de pâine și sorbea din ceai cu iuțea cocoșului care ciugulește grăunțele și ridică ciocul către cer, să alunece mărgelele de apă.

La un moment dat au tresărit amândouă și au întors ochii spre ușă. Femeea s'a ridicat și prin deschizătura care tăia aerul în porțiuni bine definite, au văzut o mână la capătul căreia eră agățat un destin: o telegramă, un plic, sau o ilustrată, pe care ea a ridicat-o și s'a întors cu ochii fixați pe hârtie, cu gândurile sburate într'o singură clipită, la mii de metri, sau poate mai aproape. Apoi a întins-o bărbatului cu mâna îndepărtată, ca din pragul altei lumi. El a luat-o și a citit-o calm, între două sorbituri, mișcându-și buzele de cârpă, probabil o întrebare, pe care femeea n'a auzit-o, sau la care poate nu a voit să răspundă. El nu a insistat și ridicând ceasca într'o ultimă înghițitură plină de regret, s'a ridicat automat, deșirându-și elasticitatea trupului, îndreptându-se în fundul încăperii.

Femeea a rămas cu coatele pe masă, în fața ceștii pline cu ceai. Culoarea vie a ochilor a început să se scurgă pe nesimțite, luminând probabil o lume interioară, gura s'a strâns pe dinți, simțind poate un aer nou, adus de un cuvânt, de un nume, pe o hârtie, purtând stampila țării străine, ca un album de reclamă comercială.

În fundul odăii, în picioare, bărbatul a început să se desbrace automat și un moment a rămas gol, căutând haina de noapte, negăsind-o, mișcând buzele într'o enervată întrebare.

Femeea s'a ridicat, sfâșiată (între două lumi) între lumea gândurilor și cea adevărată, a deschis un dulap cu oglinda pictată în colț cu un mănunchi de flori de un gust mediocre, a întins haina bărbatului ce aștepta în fața ei gol și alb, cu ochiul liniștit cu care ar fi privit un vis de marmoră. Apoi, întorcându-se în dreptul geamurilor, a cercetat din nou, cu aviditate, adâncul, viața surdă care aleargă sub picioarele ei și a oftat.

Bărbatul, învesmântat în haina lungă ca într'un giulgiu în care a consimțit să intre de viu, s'a apropiat de pat a dat cuverturile la o parte și s'a strecurat înfiorat ca de frig, acoperindu-se până la gât. Capul tăiat de linia albă a cuverturii, a rămas înălbit pe perinele înalte, ca o pictură moartă, pe un fond de în. Peste câte-va clipe, a întins mâna pe măsuța de alături și a luat o carte, pe care a început s'o citească întovărășit de mișcarea degetelor pe măsuță, ca pe un pian invizibil.

Femeea, tot în dreptul geamurilor, și-a dus mâna la nasturi, și-a deschiet hainele cari au căzut netrebnice la pământ, cum se desface scoica cea plină de nămol și ierburi să iasă mărgăritarul de preț și a rămas o clipă, goală, înaltă, umilind cu înfățișarea trupului ei, sărăcăciosul cuprins. A deschis ușa cu oglindă a dulapului și-a torturat trupul, plimbându-și ochiul priceput ca pe o mătase scumpă. Bărbatul a tresărit uimit, cu o mică spaimă în ochii șterși, apoi a zâmbit liniștit și sigur, lăsându-și din nou umbra pleoapelor să alerge ca o lentilă oarbă, pe rândurile cărții.

Femeea și-a petrecut limba uscată pe buzele mici, și-a întins brațele spre haina subțire în care a intrat ca într'un adăpost trecător și s'a strecurat alături, sub cuverturile albe,

Pleoapele femeii au rămas ridicate, ochii au crescut ca cercurile neliniștite pe suprafața apelor tulburi, chipul s'a micșorat și încet, încet, în sgomotul abia perceptibil al foilor, pe cari bărbatul le întorcea mecanic, ca într'o melopee stranie, femeea a adormit cu ochii deschiși.

Pe irisul lor luminos, ca într'un vitraliu, se refrângeau gândurile ei ascunse desenându-se în imagini vii, schimbându-se la intervale precipitate, cu precizia filmului care rulează pe ecran.

Imaginea răsturnată a femeii strălucia în micul iris, cu iluzia imaginii abstracte din lentila unui binoclu. Alături, imaginea ștersă a unui bărbat, cu mâinile degenerate pline de inele, adunând grămezi de aur, depe o masă cu postav verde, întorcându-se spre ea, umplându-i pumnii mici cu

soarele palpabil, recunoscător pentru neașteptatul câștig, a-
cestei mascote cu părul în culoarea iodului.

Probabil un așa zis „prinț rus“ epavă a unui ideal
utopic, trăind din expediente dubioase, petrecându-și nopțile
la mirajul dureros al mesei verzi, pe o plajă dela Biaritz,
sau în altă grădină artificială depe coasta de azur. Pe
minusculul cadran, decorul eră înlocuit cu un peisagiu vioi,
agățat pe un munte împădurit cu brazi, o mică stațiune
climaterică în Bavaria poate tunicul Reichenhall, pe ve-
randa unei vile cochete, picurând încet cocaina în sângele
subțiat de noblețe al unui prinț german, ajuns în pragul
cuminecăturii ultime.

Sau, imaginea ei, cu orbitele prelungite și adâncite până
la bărbie, într'o goană fără popas, alături de un cabotîn
cu pretenții, prin efervescențele metropole, în armonicul
Occident, într'o dubioasă existență, ca o mătase scumpă, pe

care nu s'au șters încă petele de sânge ale unei crime în-
depărtate.

Pe micul iris se succedau imaginile variate, dezordonate,
desfășurând ca un ghem, acest suflet dornic de aventură
și de nebunie, ascuns într'o carapace de mizerie.

Dacă bărbatul s'ar fi plecat peste micile oglinzi deschise
și-ar fi văzut destinul plecând poate chiar a doua zi,
într'un compartiment de clasa III, fascinat, spre o viață nouă

Dar el s'a mulțumit să închidă cartea și pleoapele s'au
jucat puțin cu somnul, lăsându-se duse, dus și el, cu
fruntea pe brațul neted al femeii în mansarda ce oscila
ca un leagăn, sub iluzia unui cer etern.

Mică păpușe de bumbac, ale cărei resorturi și articulații
aveau poate să înceteze, dacă mâna femeii și-ar fi ridicat
umbrele depe scâncetul vieții lui sărace și le-ar fi lăsat
să cadă asupra unui alt destin.

SANDA MOVILA

OMUL CARE ȘI-A OMORÎT DESTINUL

Avea în apropierea ferestrei o masă, pe cari cărți formau
straturi suprapuse de materie cenușie, filoane de inteligență.
Și hârtii răvășite — natural!, — și o lampă care, consumându-
se, plângea în surdina. Ii auziai plânsul, ca unui lemn
ud și verde într'un foc, plânsul sevei tinere gata de incinerare.

Omul, începuse să scrie, tocul, bine prins între degetele în-
cordate, era contactul dintre electricitatea gândirii lui și
hârtia insensibilă. Prin el, prin vârful ascuțit al peniței,
curentul gândirii acumulată de ceasuri, sau de zile, avea să
se scurgă, eliberat în cele din urmă, și să se risipească
dealungul hârtiei vai! — ca în pământul imun. Se minuna
însuși, ce a mai rămas din avalanșa de gânduri de odinioară.
Acum, concretizate, ele nu mai au nimic din naivitatea de
acum o clipă, nici din tăria lor zdrobitoare. Cine ar mai
putea astfel recunoaște în sunetul de abia tremurat în masa
norioasă a pământului, sgomotul măreț cu care lumina
roșcată a norilor pornită să fărâmiească o casă, terorizase
aerul? Iată, viusese să cuprindă în patru foi de hârtie, toate
durerile și bucuriile lui, așa cum o floare știe să cuprindă
în trei petale numai o existență întreagă, sau cum, în pa-
tru scânduri viața organismului, într'o clipă inevitabilă știe
să-și facă loc...

Plecat de asupra hârtiei, ideile lui se infuzau în porii ei,
injecțai de hârșitul peniței. Și de odată, urmărind setea
cu care porii sugeau, (ca un parazit sângele), cerneala;
ochii lui descoperiră pe hârtie umbra neagră a peniței,
linia dreaptă și întunecată a tocului. Apoi, privirile lui se
împlântară cu insistență în mână. Privirea lui de-odată,
deveni strigătul de mirare al copilului la primul contact
cu realitatea. Părea că de abia acum își descoperă existența
acestei mâini. Părea că purtase ceva străin cu el, un par-
desiu luat din greșeala din cuierul unei cafenele, pe care
apoi acasă, îl sucești, îl răsucești, spre a-l recunoaște, za-
darnic.

Cum, era deci mâna aceasta a lui?

Mâna aceasta nici albă nici roșie, nici conică, nici spătu-
lată și terminată cu cinci țepi, ca acele bradului setos de
ozor; cinci extremități gata să se întindă, să apuce, să su-
grume la nevoe, ca brațele văsoase ale unei caracatițe?
Această pe-insulă roză, cu cinci capuri isvorâte spre oceanul
senzațiilor de cari, valorile lumii exterioare vin să se spargă,
să se difuzeze — dar pe cari pietre poroase știu să le ima-
gineze, să se imbibe cu apă albastră? Stâlp de telegraf
cu cinci fire sensitive, pe cari în comunicate scurte și ner-
voase se frământă toate senzațiile noastre. Mâna aceasta,
uscată ca o câmpie neudată, și pe care, purtând ici colo
în desordine fire de păr, cresc oaze, în cari, temperamentul
instabil și ars de soare, poate găsi un refugiu răcoritor, o
odihnă de câteva ore.

Simți, de odată o atracție bizară să-și întârzie privirile pe
această mână. Să o considere ca pe un glob terestru pe
care îl miști la îndemână pe masa ta de lucru. Să o privești,
și să faci în jurul ei călătoria unei vieți întregi, cum mulți
dintre noi fac, cu imaginația, înconjurul continentelor. Să
îți descoperi din liniile ei, viața, grad cu grad, așa cum se
descoperă continentele, latitudinea și prostia. De acum, pen-
tru el nu mai era vorba să imagineze insule de corali, eu-
phorbele oceanelor și flora ținuturilor tropicale, ceiace în
fond i-ar fi adus plăcere, ci trebuie să suprapună fapte con-
crete, petrecute, să le compare, și să reconstitue din ele o
realitate trăită, ceiace este un lucru destul de trist. Mai ales
când din toate faptele, lui nu-i putea rămâne nici un pro-
fit. Existență mizerabilă de negustor care clădește casă
pentru a stoarce un câștig din fiecare bucătică de pânză,
dar care vede desfășurându-se în zadar și pierzându-se me-
tru cu metru avalanșa de materie. Așa viața lui se scur-
se și din ea ce câștigase el mai mult decât negustorul?

Această viață cauta el acum s'o reconstitue, trecând prin
locuri cunoscute, conducându-se, așa ca pe câmpiile ex-
plorate odată, de jaloanele înfipte în pământ. Avea să se
conducă după punctele de reper, asvârlite de el odată, și
ca pe un Jüingfrau oarecare, odată ajuns în înălțime-i, a-
vea să se minuneze că mai trecuse totuș odată pe acolo.

Avea să escaladeze muntele dominant și ambițios al lui
Jupiter, și de acolo, cu picioare de capră și minte ageră,
să se agățe din culme în culme, prin lanțul piscurilor în-
șirate, dela acela al Soarelui, bogat în vegetație, până la
muntele rotund și fatal drumeților, al lui Saturn. Picioa-
rele lui neobosite aveau să înfigă cuele ghetelor de piele
groasă, în potecile sgronțuroase de pe muntele lui Mercur,
și de aci, să se târească până în valea largă și plată a lui
Marte, câmpie fără vegetație și arsă de soare, cu tot râul
destinului care și-a săpat albia în ea. El vede această apă
cu curs șovăelnic, întretăiat, care se strecoară pe sub nisip,
ca să reapară mai târziu, într'alt loc. Apă nestabilă — apa
destinului — săpând pământul, scobind, noi culcușuri, de
abia iese la suprafață. El îi urmărește, în mână instabili-
tatea-i, și vede perfect în ea toate tribulațiile lui însuși.
Toate schimbările pe cari el, simplă piatră, le trecuse târât
pe apa destinului său, și presărat de năvalnicia ei, în di-
verse locuri, după cum șivoaale își organizau noi măști.

La fiecare iluzie de stabilitate, setea lui de viață se afir-
mase. În fiecare nouă albie, ca un rac sub rădăcinile pu-
trede de sub maluri, el își clădia o văgăună, și se bucura
de relativa stabilitate a norocului. Până ce primăveri calde,
cu zăpezi topite între coaste de munți, și cu apă umflată
între maluri, îl târau, cu resturile de lemne și pietre, spre
un nou orizont...

Linia destinului lui, o vedea acum, avea să se întretaie continuu. Acum gândul acesta îl tortura mai puternic, deși, de felul lui nu fusese nici odată pentru abolirea gândirii. Dimpotrivă, își trecuse zile întregi numai cu frământările spiritului. Dar astăzi seara, ceva nelămurit îl făcea să fie, asemeni unui procuror conștient în rechizițoriul său; să nu scape nimic, nici fapte, nici gânduri.

El vede acum, că linia capului isvorăse din însăși linia vieții — făcând din inteligență particulă încorporată în însuși organismul ei. Cufundându-se în ea, și din ea născută se deprindea apoi încetul, cu încetul atunci când băjbăirile copilăriei instinctive sunt înlocuite progresiv de rațiune, spre a continua un drum alăturat, întâi apropiat de linia părăsită, ca un copil care vrea să învețe mersul din exemplul părinților. Apoi, se asvârlea singură, stăpână pe gesturile ei, spre noi ținuturi, se infundă, după plac în văile împădurite și poetice dela poalele muntelui Lunei, sau printre prăpăstioasele, dar pline de perspective povârnișuri ale lui Mercur.

El fusese mai degrabă sortit visării, decât emoțiilor câștigului. Creerul lui nu calculase matematic viitorul, ci făcuse din prezent o poezie imposibil de atins. Ochii lui nu cercetaseră cifre încălcite, borderouri și bilanțuri, el nu se avântase spre strălucirea aurului, cu teama de faliment încuiată în suflet. Dar cine ar putea spune, umilele lui clipe și singurele, când ochii lui erau două obiective îndreptate lacom spre visare; când nevoia lui de a se minți pe sine îl făcea să pună în ochii tuturor oamenilor de cari se apropia fragmente furate din albastrul cerului și în sufletele lor blocuri de virtute. Sau când așternea peste banalul zilei toate culorile împrumutate prismei și toate melodiile care pot naște din cele opt litere ale alfabetului sonor. Și dacă alți prieteni ai săi, ajunseseră la avere printr-o progresie aritmetică; în acele clipe de visare, nu-și ajungea el idealul mai repede, nu se avânta el spre ținuturile imaginației nu cu dublă viteză, ci cu patratul ei, făcând din mișcare o progresie geometrică? Ce importanță aveau atunci pentru el distanțele, când dintr'un salt, abolind tot ce oamenii s'au căznit mii de ani să inventeze pentru locomoție, el era în ținutul dorit. Unde florile au culori multiple și cărora le poți imagina, asemeni florilor de hârtie, parfumurile pe care le vrei: unde luciul de magneziu al lumii este mai strălucitor, și ascensiunile nu cer mușchilor încordare, nici respirației șovăiri. Rătăcirile acestea, începeau odată cu înserarea și se sfârșeau pe nesimțite în începuturile somnului, în care de multe ori se continuau ca un râu revărsat în afluentul lui. A doua zi zorile ca marea, știau să înghită, fără putință de recunoaștere, apele visărei. Și el însuși se simțea obosit. Ar fi vrut atunci să nu mai gândească, să nu mai dorească nimic. Se vroia deodată în regres. Își dorea pentru el însuși o evoluție regresivă, specific parazitelor, spre despuere completă. Avea exemplu în mândra Istar, care până la cetatea celor șapte turnuri, își asvârle inutilele-i văluri, unindu-se goală cu liniștea sufletească. Și el căută să asvârle tot ceea ce i-ar fi putut încurcă drumul. Se despuia de vanitate și de ambiție, se despuia de mult de iubire. Avusese pentru aceasta din urmă complice bun chiar în urățenia lui fizică (așa cum alții, în dragoste, au complici siguri, nopțile de primăvară, trilirile de privighetoare și surâsurile lunii).

Spre a nu se alipi și robi dragostei, el se risipise în vântul pasiunii. El privește în palmă acum, muntele Venelei, și îl vede ridicându-se rotund, din câmpia lui Marte, acolo unde drumul vieții înconjurându-l, pare o barieră, un șanț de isolare. El știe că pe potecile înguste, prin bălăriile ghimpoase, omenirea de când există ea, se cățărare avidă, spre culmile-i înzăpezite. Câți în drum se zdrobiseră, câte minți rătăcite, câte corpuri sfărmate în văgăuni, atunci când, cu mâini agățate tremurător de stâncile nestabile ale iubirei, căutau drumul. El se pierduse, se risipise singur, pretutindeni, fără regret. Din exemplul desolării altora, el făcuse sicriu sentimentului iubirei curate. (Ii venea să rădă

gândindu-se la aceasta!). Nalbă, el își pierduse la suflarea vântului petală cu petală și arsă de soare și încrustată în pământ arid, se uscăse, se încovoiasă îndurerată. Comoară de senzații se deschisese tuturor, se prelinsese în toate mâinile cari îl doreau; și senzația însăși, abia născută se nimicea în pragul dezvoltării, înainte chiar de a evolua în maturitate, în sentiment. El nu cunoscuse iubirea în tenacitatea ei specific umană. El nu cunoscuse acea dragoste care face să crească personalitatea individului până la culmile înzăpezite ale divinității. Căci nu este un așa mic lucru să îți suspendată de o singură privire a ta fericirea unui semen, și să știi că un singur cuvânt, unul singur, roșit de tine, poate să zdrobească viața celuiilalt. El nu cunoscuse iubirea, dar tot ce fusese bun în el, nu hrănise setea atătorfiriei, dar tot ce fusese bun în el, nu hrănise setea atător ființe, în nopțile când, dulapurile de lemn vechiu și paturile cu somiere rupte, din hoteluri, ne sunt triste mărturii?

Afară. încetul cu încetul, noaptea se desfăcea în bucăți mari. Pete alburii, dând la o parte norii, lărgeau drumul zorilor. Aerul se subția parcă și orizontul tot nu mai era decât o bucată de pâine mănjită de noroiu. Luminiile felinarelor obosite, își mișcau pleoapele, închideau ochii ca niște păsări de noapte ce se pregătesc de somn, odată cu venirea zorilor.

El, lângă fereastra acum deschisă, își urma drumul gândului dealungul semnelor din palmă. Era călătorul căruia poteca îi dă motive de gândire nouă. El privește acum „drumul vieții“, care se lungește drept, fără colțuri, până la urmă. O viață lungă în care accidentele de căi ferate, sau de valuri, păreau întâlțurate.

De aici de la vârsta la care el ajunsese, viața trebuia să continue până în zarea longivității fără obstacole. Dealungul ei se înșirau atâtea cetăți pe lângă care el trecuse sau mai avea să treacă. Cetatea de visuri a copilăriei, în care casele sunt de carton și oamenii păpuși; — apoi cetatea tinereții, în care razele soarelui de ziua, aspirat de porii corpurilor omenești, se preling noaptea în ele, ca șuvoae de foc, și în zare se estompau alte cetăți, prin care el succesiv avea să treacă.

Acum el era la o vârstă indecisă, tulbure. Este între primăvară și vară, un moment care marchează un fel de frontieră: echinoxul. De asemeni, între ziua și noapte; amurgul, nedefinit. Amurgul, care naște imperceptibil, aproape din pântecul ars de soare al zilei, spre a se strecura numai decât în brațele larg primitoare ale unei moașe hădă, care este noaptea. Amurgul căruia soarele în apus se străduiește să-i asvârle ultima privire de părinte pe moarte, și pe care luna, deja galbenă și mare, vrea să-l îmbăeze în melancolia ei, să-l rătăcească de aleele visărei, să-l absoarbă întreg, pentru a-și alimenta puterea-i de viață.

La vârsta asemănătoare amurgului ajunsese el. Frântură de trecut furtunos, desolant, pe care viitorul de abia așteaptă să ș-o încorporeze în eul lui. Și ce va deveni de-aici?

Drumul vieții, îi arată, clar declinul spre cetatea celor două bătrâneți, unde aerul este toropitor și omul numai un pachet de nervi tociti. Acolo, bătrânețea închide orizontul, fără putință de descătușare, ca un zid imens. Bătrânețea cu obrazul crustat de fibre roșcate ca un deal răpănos, neîmpădurit; ca un gât gol de găină pleșuvă. Cu coturile dintre pleoape continuu umede, în cari seara și dimineața, se prelinge un lichid vâscos și galben. Și mâini sbârcite, tremurătoare și picioare încovoiate, și oase în cari reumatismul vechi și gută răsuflă biruitoare. Și apoi, veșnica teamă de a nu răci, când ușa sau fereastra rămân deschise câteva clipe aerului de afară și teama de o criză cardiacă, pe care numai picături de valeriană o mai țin în gardă. Bătrânețea! Ochiu umed și duos deschis spre trecut, rugăciune înălțată pentru o moarte apropiată. Zece degete neputincioase vrând să înoade o cravată la gât, gângăviri de copil dimineața și tizănă de mușetel seara. Bătrânețe purtată în scaun rulant și acoperită cu pleduri groase, iar seara purtată de o servitoare roșcovană și sdравă, până la patul cald. Bătrânețea

inșepenită ziua întreagă lângă fereastră și răsfoind, dacă ochii sunt buni, almanahuri, calendare ilustrate, unde, în fața litografiilor, ochiul confundă pe regina Victoria, cu tușa Frosa, și pe madame Cecile Sorel, cu tușa Margareta... Bătrânețea, cântecul de lebedă, al organismului și al spiritului. El știa melodia-i inevitabilă, și în urechile lui stau parcă să pocnească cele dintâi sunete care o compun. Acel inevitabil avea să-l cuprindă și pe el, cum zorile intrate pe geamul deschis, cuprind acum în lumină cele patru colțuri ale odăii — și cum noaptea acum căeva ceasuri, știuse să absoarbă în ea toate lucrurile din odaie. El știe că pentru a-și lumina ultimele zile, nu va putea aprinde una din cele două flăcări, tovarășe mângâitoare; viciul sau virtutea. Ah, să poată purta cu el, din oraș în oraș, din graniță în graniță, în vagoane de dormit sau în cabine de lux, viciul; sau să consume în el virtutea, într'o chilie de pustnic, ca pe o lumânare ce arde, la adăpost de bătaia vântului, până la urmă.

Dar el, poate trece acum pe drumurile trecutului, fără a le descoperi urma.

El a trăit fără voință — (conformația mâinii lui îi spune lipsa de voință) — și anonim și mediocru. El s'a răspândit pe el însuși și viața. În lupta cu nestabilitatea ei, s'a simțit, la fiecare sfârșit de zi, un învins. Aruncând priviri înapoi, el simte strângerea de inimă a amantului care, pe coaja unui brad descoperă alături de numele lui pe acel al femeii iubite odinioară, nume scobite de propria-i mână odată. Și el își scobise numele în coaja vieții, dar oare isbutise el să și-l lege de ea, la infinit?

Dacă ar fi avut voința s'ar fi rupt asemeni frunzei în toamnă, de pe creanga vieții lui. Dar nu avusese biruință asupra lui însuși.

Acum, în fața ferestrei largi deschise, de unde vede jos strada care parcă îl cheamă la ea, ca un drum lung desfăcut la țară, care te îmbie să-l calci în picioare — el își dă seama mai bine de vidul din el și din jur. Viața lui a fost golul de sub clopotul de sticlă. Chiar dacă s'a mișcat, s'a frământat, s'a sbătut cu înverșurare, sunetul strigătului lui nu a găsit ecou, iar mișcarea nu a putut frământa nici o undă de aer. În afară de câteva clipe de visare, când se topia în melancolie după nopți de extenuare senzuală, nu cunoscuse liniștea. Viața lui zi cu zi, nu fusese decât un pătrat, colorat cu alb și negru, pe cari pioni, turnuri, cai, ofițeri, se mișcă, în șah. Și el era regele, pe care toți îl asaltează. Și în jurul lui se strânseseră toate adversitățile, îi dădeau luptă îndârjită, îi cucureau spațiul liber din jurul lui, căutau să se apropie, să-l încercuiască, să-l țintuească. Iar el, se simțise totdeauna paralizat, fără voință.

Acum, lângă fereastră, stătea ca un ultim refugiu. Și creerul lui înfierbântat vedea totul din jur căzând spre el. I se părea că mobilele se prăbușesc peste el, că dușmani nevăzuți îl încercuesc, vor să-l prindă. El face un gest de apărare cu mâna, și mâna lui îi pare mai înfiorătoare. El vede disperat linia vieții roșcată, lungă și nesfârșită. Ii e teamă și nu mai are unde să fugă. Deodată ca un protest împotriva mâinii acesteia, buzele lui se contractară furios. Ființa lui se încordă, poate pentru cea dintâi oară copleșită de o voință supraomenească ca și cum totul în el ar fi vrut să protesteze împotriva vieții, omul prin fereastră deschisă își desfăcu drum repezit și curbat în dimineața de afară. O linie largă, curgătoare, fu totul și jos drumul simți presându-se de piatră-i un corp încă moale și cald, așa cum pagina unui ierbar simte frunza proaspătă care, parcă se lipește de ea.

TUDOR ȘOIMARU

BCU REVISTA UNIVERSITĂȚII CLUJ

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU: *Fecioarele despletite* (roman, editura „Ancora“).

Acest roman al complexei noastre scriitoare — una din aparițiile cele mai fermecătoare și uluitoare pentru o literatură care nu și-a dat încă împlinit o sută de ani de viață adevărată — a dezamăgit pe mulți, a indignat și a sufocat pe cei care de mult se străduiesc zadarnic, să intre în grădinile viselor ei artistice.

Vina este a scriitoarei: nu stă pe loc, ca să poată fi examinată cu ultimele teorii de Profesorul universitar molieresc, înconjurat de ucenicii săi științifici. Scriitoarea prin noul ei roman, a pus bazele unei alte dinastii literare decât cea cunoscută. Dela „Femei între ele“, novela revelatorie, în care analiza minuțioasă a câtorva femei pe o terasă într'o stație climaterică, era impregnată de un farmec literar personal și contagios, autoarea a trecut la *Scrisorile Biancii Poporata către Don Juan*, cu același farmec mișcat de o grațioasă fantezie în fețe pururi inedite (un vâl de mătase în bătaia vântului de seară de Iunie) și apoi la „Femeia în fața oglinzii“, acea capodoperă în care autoarea a îmbogățit analiza din „Femei între ele“ cu grația și fantezia din *Scrisorile Biancii Poporata*.

„Fecioarele despletite“ sunt piatra de temelie a unei construcții epice.

Faptul că romanul s'a bucurat de puțină atenție din partea criticii nu trebuie să ne uimească. E explicabil. Vina criticii o văzurăm. Să vedem și vina autoarei. Stilul, în primul rând, trebuia să lepede toată fantezia și contorsionile din operele anterioare. Construcțiile de piatră nu se încep cu iglița. Și chiar simplificat și adăugat strict la obiect, s'ilul nu trebuie lăsat în starea dificilă a copilului din primele minute după naștere. Fraze ca aceste: „Mini privea cu melancolie averea imobiliară care defila de-alungul Bulevardului pe două rânduri“ sau „Mini apucase atunci panorama supremă

a unei așezări“ sau următoarele: „Mini simți că răbdarea-i se obosește față de disprețul neobosit cu care azi Rim copleșea pe Lina. Ar fi plecat, de nu s'ar fi apropiat sosirea chiar a Linei, pe care vrea să o vadă, o dorea chiar, ca și cum ocările lui Rim în lipsă o putuseră mătina, ca și cum ele erau o boală cronică de care o va vedea după chip că suferă, ca să o poată mângâia. Voia să o și întrebe ce mai e pe la moșia Hallpa, dar la o parte, că se vedea bine că Rim nu e ținut la curent“. Sunt nepăsări în stare să arunce vâluri noi pe ochii aceluia, mulți destul de miopi, care vor să guste din opera scriitoarei noastre.

„Fecioarele despletite“, roman situat la o întretăiere de drumuri în cariera artistică a doamnei Hortensia Papadat-Bengescu, conține apoi prea mult și din vechiul material ca cel nou să nu fie alterat, în puritatea lui epică. Teoria seducătoare a „trupului sufletesc“, descrierile, de altfel foarte sugestive ale orașului care-și schimbă mereu înfățișarea și locatarii — romanul purta titlul inițial „Cetatea Vie“ — sunt arme din vechea zestre eroică, pe care amazoana va trebui să le pue cât mai curând în panoplie.

Dar dna Hortensia Papadat-Bengescu, nu mai are, intra'devăr, nici o vină că s'a trecut cu vederea extraordinară puterea de viață a personajilor, cruditatea caracterizărilor și autenticitatea lumii evocate: Hallpa moșierul, *Lenora*, planturoasă și enigmatică în simplitatea ei ca o zână de mitologie te-restră, *Mika-Lé* — fără pereche în literatura noastră! — trubadurul *Lică*, prințul *Maxențiu*, al cărui destin adevărat se desenează limpede, sunt personajii cu cari orice atent vizitator al imperiilor opiuului literar, devine familiar, aducându-le apoi spre uimirea personajilor reale care nu înțeleg nimic, în viața de toate zilele.

Alte cărți, următoare, din aceeași dinastie epică, în care autoarea și-a închis cele mai noi vieți, zămăslite estetic, sunt așteptate, ca vizita unor persoane în carne și oase, de toți acei cari au izbutit să le prindă gustul.

DEM. THEODORESCU: *Sub flamura roșie* (roman, edit. „Adevărul“).

Noul roman al d-lui Dem. Theodorescu este mult mai bun decât „*Cetatea Idealului*“; este mai izbutit din punct de vedere al realizării artistice. În privința materialului întrebuintat, d. Dem. Theodorescu s'a menținut la nivelul „*Cetății Idealului*“. Vom recunoaște deci autorului, dela început, darul de a nu-și fărâmița creația, tăind fiecare fir în patru, ci de a concepe și de a turna în forme masive tot ceiace societatea românească a oferit în ultimul timp mai zguduitor și mai plin de viață: înainte de război, în timpul „neutralității“ lupta dintre cele două tabere politice — filofranceză și filogermană — iar îndată după război, frământarea masselor muncitoare în fața statului care-și puna temelilele noii industriale.

În primul roman, d. Dem. Theodorescu s'a lăsat în voia spiritului său sarcastic; viața e redată simplu, dar aproape în întregime alterată de această prezentă inteligentă. În al doilea roman viața redată tot atât de simplu, e în cea mai mare parte lipsită de „titidine“ — ceiace e un merit incontestabil — dar nu totdeauna lipsită și de acea manie comentatoare, pururea prezentă în operele scriitorilor reali, turmentați de propria beție a creației. Această manie — ale căror urme vor dispărea la o nouă ediție a romanului, fără îndoială — te întâmpină dela prima pagină, îndată după o admirabilă și suggestivă descripție a unei săli de întrunire; efectul artistic e stricat. **Bunăoară:**

„Și oameni, vineți și triști fugeau de dărele luminoase înghemuindu-se în colturi pe lângă pereți. Perduți, asemuitori în curmezișul încăperilor care fiind scunde părea foarte mari, tovarășii vorbeau în șoaptă.

„*Intruirile obslești au caracterul firmei. Singurul continut atârănător de etichetă e adunarea publică. E un fenomen care învederează că, etc.*“

Se simte oare sarcina comentariului, care, în sine, poate fi foarte drept și inteligent? Vom reaminti însă că toată această zgură dispăre cu desăvârșire dela a doua jumătate a romanului înainte.

O lipsă artistică mult mai greu de împlinit la ediția următoare a romanului, e insuficiența vitală a unor personaje. Această insuficiență nu poate fi înlocuită de ironia — oricât de savuroasă — a autorului. Suferă însă de anemie congenitală numai unele personaje secundare și Roxana, personajul principal, până în ziua în care își părăsește lumea ei și se apropie de socialistul Stancu.

Ceeace constituie însă forța acestui roman e talentul viril descriptiv al autorului, viziunile sale de o acuitate puțin obișnuită și de o savoare autentică, tonică. Nu putem reda pagini întregi, dar cititorul va înțelege lesne calitatea penei celui care a putut scrie astfel:

„Pe străzile pustii, flueratul îndepărtat al unei locomotive, se plimba parcă material, ca un șarpe lung de sunete vizibile...“ sau: „Rămase astfel, amputat de sine însuși“, sau: „— Pe unde ai mai fost? Pe cine ai mai văzut? — N'am fost nicăieri, dragă mea, ca de obicei, și n'am văzut pe nimeni, iar ca de obicei...“ — Domnișoara Roxana îi prinse fraza cu ochii și cuvântul „nimeni“ rămase parcă aninat ca două zeruri enorme în ochii ei mari, rotunzi“. sau: „Vedea și acum capetele (manifestanților) uluite, pe care încremenise un tipăt eternizat și mut ca un fard urățitor...“

Dar dacă se simte surăsul amar al autorului și deci minusul de viață — în unele personaje pe care le-a șarjat sau le-a caricaturizat (mai cu seamă în împrejurări pe care autorul nu le-a cunoscut prea deaproape), cele două mari planuri pe care se profilează silueta eroului fanatic, sunt adevărate creații definitiv intrate în literatura noastră. Doamna Sartirelli; gazda eroului, fostă metresă de beizadele și Firina, socialistă histerică sunt personaje remarcabile în lumea creației artistice. Ar trebui citate aci, fără nici o considerație pentru costul tiparului și hârtiei revistei noastre, toate paginile în care apare d-na Sartirelli (în special pag. 97—101) și paginile cu noaptea neliniștită de furtună în care Firina în brațele bătrânului ei amant, absentă, fecundează ideea crimei.

D. Dem. Theodorescu e un ziarist apreciat. Câți își dau seama că e acolo, în acea lume dezamăgitoare prin interesele variate și vulgare pe care le servește, a ziarelor *un scriitor*. E un mare merit că d. Theodorescu n'a fost încă deplin degustat de litera de tipar și de hârtia de manuscris. Toate acestea le însemnăm aci ca să scăpăm de ispita de a-i impune îngrozitoarea corvoadă pentru un ziarist de profesie, să scrie mai departe literatură (cum se spunea altă dată) „impersonală“. Poate că — în afară de alte mijloace care nu ne stau la îndemână: arestarea pe doi ani, cu impunerea unui domiciliu forțat la Sinaia sau un post de atașat la Berlin sau la New-York — ar mai fi un mijloc, care ține însă de cititori să-i epuizăm edițiile!

F. ADERCA

ION AGARBICEANU: *Legea trupului* (Povestea unei vieți).

Ardealul a adus cu prisosință ofrandă literelor românești: Slavici, Coșbuc, Goga, St. O. Iosif mai înainte; — recent Liviu Rebreanu și L. Blaga însumează o contribuție capitală în zestrea noastră estetică; d. Agârbiceanu stăruie neobosit să-și înscrie numele printre consanguinii săi. Dar persistența nu e totdeauna și o depășire: activitatea prodigioasă a d-lui Agârbiceanu n'a spart indiferența publică. Nu lipsa talentului l-a împedit să-și dobândească un loc de frunte între scriitori, ci mai ales o mentalitate pernicioasă literaturii, de care autorul a fost progresiv invadat. Opera d-lui Agârbiceanu cade sub aceleași destin literar ca și a răposatului Slavici: imixtuinea atitudinii etice o macină la temelii; *Legea trupului* e ilustrarea cea mai concludentă a acestei metehne.

Și e păcat, căci autorul posedă o vână reală de talent epic: visiunea de un auster patetism ce se lipește fragmentar în paginile romanului acesta, scris înainte de război, e dovada autentică a talentului său. Tema e ispititoare: un tânăr candidat de avocat, Ion Florea, inteligent, ambițios, sărac, dar de o rectitudine morală inflexibilă își ruinează fericirea și viața, din cauza unei femei fatale, d-na Olimpia Grecu, soția patronului său judiciar. Olimpia e din acele femei ce insinuează patima în suflet cu abilitate perversă, distilându-și otrava voluptoasă în doze care captivează șiucid; pentru puritatea timidă a lui Florea, devine o obsesie primejdioasă, implacabilă ca un blestem.

În mâinile unei asemenea ființe, bărbatul e o biată muscă amețită în păienjinișul paimei; fiind și pasiv din fire, va fi cucerit cu atât mai ușor, cu cât mijloacele supreme îi aparțin ei; reușita victoriei e o chestie de timp, căci rezistența e numai iluzia salvării.

Dar Ion Florea iubește sincer pe Marioara, fata Olimpiei, măritată cu avocatul Grecu, om rigid și bătrân, lângă care ea își irosește viața netrăită. Necunoscând iubirea, până la maturitatea simțurilor, Olimpia -și caută semenul cu vehemența pasiunii înăbușite și-l găsește în tânărul Florea. Zăgazurile mândriei și al convențiilor sociale se vor prăbuși deacum, iubirea maternă va cedă goanei după fericirea egoistă, isbutind să smulgă din viața Marioarei, sacrificată brutal de cei doi amanți.

Destin patetic, deslănțuit de vârtejul paimei superbe — subiectul iscodit de d. Agârbiceanu oferă toate posibilitățile de incisivă scrutare în hrubele sufletului uman; totuși nu vom găsi în acest roman decât melodrama moralizatoare a unui posomorât teolog ce-și întinde tutela peste revărsarea dărilor scriitorului.

D. Agârbiceanu sălășluște în sufletul său existența dublă a moralistului sever și ispita poetului ce vrea să-și plece urechea la vuetul pasiunii. Invinge, desigur, cel dintâi, în paguba scriitorului și spre regretul nostru. De aceea d. Agârbiceanu se apropie cu jenă de nuditatea sufletului; analiza luncă stânjenită de moralist, rigiditatea etică explică și condamnă faptele, după ce s'au întâmplat, sau le prepară justificându-le; scenele din care ar putea storce mai multă sevă umană sunt estompeate cu precauție teologală; o coborâre în abisul sufletului ar fi o profanare. D. Agârbiceanu

redă patima sub înfățișarea șarpelui biblic: curiozitatea scriitorului e străjuită de anatema preotului ce se reculege, după fulgerarea ispitei cărnii, ca după o crimă svârlită impertinent puterii divine.

Dintre figurile ce se agită în paginile acestui roman, Olimpia Grecu își odihnește mai mult silueta pe retina noastră, fiindcă își desfășură viața după legile ei interioare; pasională, superbă, e singura ființă ce a crescut mai caldă, mai vie în închipuirea părintelui Agârbiceanu. Dar parcă s'a temut de această ispită profană, și, ca o compensație a teologiei ultragiate, autorul a născocit fantezia solemnă ca o virtute de paradă a lui Ion Florea, a cărui dramă se petrece în capul autorului: arhanghelul rigid al moralei îl pedepsește cu sinuciderea, grăbindu-i sfârșitul prin peștii pripite și de un fad gust melodramatic. Atâta patetic ce s'ar fi putut concentra sânguitor, însuflând viața lui Florea, e risipit de scrupulul etic al părintelui Agârbiceanu, salvând morala prin sacrificiul artei! Astfel romanul e compromis!

Dar opera d-lui Agârbiceanu e și un document din viața Ardelenilor, înainte de războiul de întregire: Slavici, în *Mara*, a descris podgoriile ardeleni, d-sa zugrăvește luptele electorale între Români și Unguri. Fără a fi străbătută de fiorul epic al tensiunii între cele două națiuni, rămân o onorabilă mărturie scrisă ce acaparează parazitari jumătate din roman. Povestind idila dintre Marioara și Florea, Agârbiceanu, pe lângă aspectul societății înalte românești din Ardeal, își desvăluie și naivitatea stângace, lipsită de poezie, sau îmbăcșită de un fad sentimentalism — cu care zugrăvește iubirea senină a celor doi tineri.

Ca expresiune, autorul e cu două generații literare în urma noastră: ardelenismele, germanismele și diluarea frazei aduc un aer de penibilă perimare, în momentul actual de evoluție al presei românești.

Numai paginile în care Olimpia dezarmează virtutea subredă a lui Ion Florea, atunci când amândoi călătoresc în trăsura, spre satul în care acesta va vorbi sătenilor — sunt mai întraripate de fluiditate; de altfel e și singurul fragment ce ne-ar putea reține atenția încă odată, în lestul celor 400 de pagini, părăsite în cel mai obscur compartiment al memoriei noastre literare!

TUDOR VIANU: *Fragmente moderne*.

Scrisul d-lui Tudor Vianu e totdeauna interesant. Spirit hrănit cu o nobilă substanță filosofică, d-sa e un iubitor de idei generoase, chiar când își exercită curiozitatea intelectuală în domeniul criticii literare. De fapt, preocupările sale ideologice ne opresc să-l considerăm drept critic, fiindcă investigațiile ce face asupra operelor plastice și mai ales literare cuceresc prin abstracțiunea abil mânărită, și totuși evasivă în concluziile de valorificare estetică. O carte de poezii sau de romane, un roman chiar — e pentru d-sa un pretext de a degaja o idee generală, în jurul căreia brodează interesante asociații speculative; e un spirit metodic ce lucrează cu relațiuni cerebrale, cu forme sintetice în loc de pătrunderi analitice. Din totalitatea impresiilor sugerate de operă, d. Vianu extrage una mai pregnantă, de obicei o problemă tehnică, prinzând de pânza lor, agrafa sigură a unei idei abstracte. Nu e însă un spirit cu armură dialectică, căci în raporturile colaterale față de critica literară — fără a părăsi inițial terenul datelor concrete — arta multiplicată individual în opere — se unifică în câmpul comun al teoretizării estetice. Spre această comprehensiune metodică pentru abstracțiuni își îndreaptă cercetarea predilectă d. Vianu, dovedind o intelectualitate elastică, evitând dogmatismul steril, între un raționalism ponderat și un individualism temperat de justificarea criticistă a tuturor curentelor artistice.

Acesta e domeniul în care d. Vianu își autentifică predispozițiile intelectuale; astfel, *Fragmentele moderne* îmbrățișează problema expresionismului, a cubismului, sau își întinde curiozitatea asupra *Esteticii cinematografului*, când nu caută o aplicare a ideilor în opere anumite, ca în *Trei plastici*, sau în *Ch. Baudelaire, ca poet sentimental*.

Pe măsură ce d. Vianu se abandonează mai liber abstracțiunii — putem aprecia mai stăruitor ușurința cu care d-sa se orientează în mijlocul speculațiilor, îi întrezărim simpatia pentru idologie și seriozitatea informației în mișcarea contemporană a esteticii apusane, mai ales germane. (*Spiritul nou în estetică; Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu*).

Vânjos în expresiune, uzitând un stil tern, dar cu virtuți de precizie — atitudinea d-lui Vianu păstrează însă o prudență puțin stânjenitoare a avântului interior. Conciliant, grav, fără a fi pedant, d-sa are o circumspecție meditativă, deseori excesivă. De aci un aer de gravă încruntare de sprâncene, acolo unde ar trebui reliefată mai degrabă o soluțiune. De sigur, aceasta nu e poză, ci preocuparea reală de spirit meditativ; totuși, în scrisul d-sale e prea multă prudență timidă: simți instinctiv că ideile sunt susceptibile de mai multă adâncime.

Între acei care se ocupă cu speculațiile estetice, d. Tudor Vianu e spiritul cel mai serios informat și e singurul care nu naufragiază în domeniul abstracțiunilor; o excepție fericită o prezintă adesea d. L. Blaga; în cultura noastră, săturată de afinități cu literatura franceză, d. Vianu e și un distins reprezentant al influenței spiriiului german.

POMPILIU CONSTANTINESCU

G. TALAZ: *Soare* (poezii).

M'am hotărât să scriu despre al treilea volum de poezii al unui autor pe care de ani îndelungi l-a încoronat o zgomoasă consacrare academică. Riscurile mă ispitesc.

Serviciul cel mai sigur care i-s'a făcut rămâne ori în caz faptul că numele său a fost pus în circulație. Valoarea producției avea să-și acorde singură prestigiul fie printr'o recunoaștere a contemporanilor care nu mai sunt în stare de a strecura printre ei genii necunoscute, fie printr'o îndrumare mănoasă către bibliotecile ministerelor. Contemporan al d-lui Talaz, m'am hotărât să-i judec opera ultimă.

Volumul cel nou *Soare* se integrează ca rezonanță, adăruând perfect, sensibilității din *Flori de Lut*. D. Talaz are o sensibilitate pe care și-a hotărânit-o dela întâiul volum. E mult. *Soare* nu adaugă nimic nou avutului său poetic. Il amplifică numai. Autorului i-a rămas același ochiu holbat asupra câtorva colțuri de peisagii în a căror sumbră coloratură plesnesc câte odată mugurii intențiilor simbolice.

Simbolul, ca formulă independentă pentru că altfel arta în genere este simbolică, e esența ultimă a poeziei lirice. D. Talaz l-a adoptat prin paradox ca formulă primă. Mănuindu-l din tinerețe, avem asigurarea, dacă vrem, că va fi dus la perfecție.

Arta simbolului la autorul volumului *Soare* suferă însă desbinul unei contradicții intime. Gândirea poate avea elevațiuni dominante, sufletul poate să se sbată pentru a ajunge piscurile gândului, dacă expresia întârzie — întârzie și arta.

Formularea poetică disociativă a sentimentului constituie jocul educador al spiritului întru găsirea trăsăturii unice și reprezentative a unei stări sufletești simultan cu echivalentul ei de expresie: simbolul. Această imagine amplificată este rezultatul unei minuțioase elaborări a amănuntului; reprezintă un efort sintetic, în care metafore întregi conlucrează la realizarea lui cu un cuvânt. Numai cultivarea expresiei analitice, în vederea imaginii rezumative și de o armonică diversitate tae perspective către simbol. D. Talaz însă scrie în larga comoditate a „inspirației”. Scrupul artistic nu cunoaște deși specificul artei sale i-l pretinde. Această lipsă, totuși, ținând de meșteșug, care este perfectibil, poate fi trecută după sublinierea de mai sus în vederea unor alte observări.

Căci cumpăna reflexiei nu rămâne înclinată. O pondere apreciabilă cade în talgerul ridicat. Opica d-lui Talaz, în urma unor probabile și intime modificări de substanță, proiectează priveliști, tablouri, cari printr'un anumit caracter de propriu causalism, se preschimbă în viziuni. În înțelesul strict și aproape fiziologic, d. Talaz este un vizionar. Ochiul său vede sumbrul „*Drum în noapte*”, pe care mergând lectorul, simte

cum întinericul acelei nopți intempestive se transformă în înseși neprevăzutul și incertitudinea existenței; vede multiplicarea acea fantasmagorică de văi — depresiuni sufletești, cari se aruncă până dincolo de hotarul vieții, insinuând astfel o intenție de triste metempsichoze — în „Văile“; vede „*Omul din întineric*“, „*Vulturul*“, etc. Această funcție aproape organică poate deveni punctul generator al unor opere originale.

În general d. Talaz nu este nici atât de lipsit de merite cum se spune, nici atât de „genial“ cum se decretează. Cu o originalitate de conținut care se rezumă în tortura de a înnoda extreme sufletești, de a găsi adică în bucurii de pildă, isvoarele durerii și viceversa, volumul *Soare* poartă însă și tara insuficienței de expresie.

CH. DROUHET: *Vasile Alecsandri și scriitorii francezi*.

D. Ch. Drouhet se situează prin publicarea acestui studiu pe intersecția literaturii române cu cea franceză. Este un vast capitol de istorie literară imixtiunea spiritului francez în operele scriitorilor noștri. Vasile Alecsandri s'a născut, datorită condițiilor culturale din vremea sa, cu menirea de a fi în sensul acesta o completă reprezentanță. Cu un aport științific de întinsă și disciplinată informație, de confruntări și surprinzătoare juxtapuneri de texte, d. Ch. Drouhet smulge pe V. Alecsandri din inimile multora, reconstituindu-i veridic imaginea proprie. Intregă opera poetului ni-se prezintă, după lectura studiului *Vasile Alecsandri și Scriitorii Francezi*, ca fiind măcinată interior de violenta contradicție adusă temperamentului său clasic de adoptarea procedeelelor romantice — pe atunci în modă vremeii. Linile rigide ale clasicității sale au trebuit să simuleze o îmbrățișare a aceluia anarchic dezchilibrul romantic; au trebuit să se deformeze zadarnic pentru a opunându-se polar ca natură romantismului, n'au putut îmbrățișa de fapt din el decât părți discutabile.

Împrumutând în poezia lirică maniera petrarchistă a lui Lamartine, procedeele de antiteză și subiectele predilecte ale lui Victor Hugo, iar dela Th. Gautier năzuința către o artă picturală, *măsura* felului său de a se manifesta l-a oprit să ia, ca antinomice, dela cel dintâi „metafizica religioasă“ ori „romantismul creștin-umanitar“, dela cel de al doilea cerul înstelat al imaginației lui bătut în „metafore uimitoare“, iar dela cel din urmă „relieful, coloritul și nuanța“. Ca poezie epică *Legenda Veacurilor* a lui V. Hugo a contribuit mult la compunerea *Legendelor* lui V. Alecsandri. Dar dacă mecanismul compoziției, tonul și atitudinea au fost lucruri ușor de însușit, sufletul poetului francez turmentat de sbaterea pentru găsirea antitezei fundamentale a rămas necunoscut pentru că acela care căută să-l asimileze era un temperament ordonat, calm, recel, clasic. De aceea poezia epică a lui Alecsandri este numai virtuală.

„Una din particularitățile talentului lui Hugo e iubirea sa pentru simetrie; materia sa poetică e distribuită în poem în părți care se proporționează sau se opun una alteia. În cazul din urmă simetria se asociază cu antiteza și planul poemului e indicat cu un relief izbitor“. „Simetria antiteticească și procedeul de compunere din *Tout le passé et tout l'avenir* se regăsește în *Balcanul și Carpatul*: amenințări zadarnice, de o parte — invective încheiate cu pieirea dușmanului, de alta“. Citatul ar trebui continuat dacă am urmă pe d. Drouhet în descoperirea tuturor detaliilor de compoziție pe cari V. Alecsandri le trage din opera lui V. Hugo; ar trebui continuat până la epuizarea capitolului V din *Alecsandri poet epic*, cu care se încheie organic prima parte a acestei cărți de metalică greutate. Jumătatea a doua a studiului tratează, într'un același spirit de disciplină științifică, despre activitatea teatrală a scriitorului nostru. Insușirile modeste de calitate culturală ale lui V. Alecsandri transpar de data aceasta mai evidente, biruind până și occidentalismul de manieră cu care autorul a căutat până aci să nu rănească susceptibilitățile convenitei noastre admirații academice.

În vederea ciclului dramatic consacrat „Cucoanei Chirița“, au fost puși la contribuție Molière, cu farsele lui, Regnard, cu ale sale *Folies amoureuses*, Maillot, Aude, Picard și

„tot repertoriul lipsit de finețe al „micelor teatre“ din Paris“. Dacă mai pomenim și numele lui Augier și Sandeau, Labiche, Duvert, Lauzanne ș. a., căpătăm modelele teatrului în proză al lui Alexandri. Împărțit, cum observă d. Drouhet între dorința de a scrie pe placul contemporanilor și tendința firii sale clasice de a se manifesta nemutilată, teatrul cașii lirice s'a trebuit să poarte deasemeni acea tragică potrivnicie interioară în cea mai artistică parte a lui. Astfel dramele în versuri ale lui Alexandri oscilează ca tip între *Despot-Voda* și *Fântâna Blanduziei*.

Acestea sunt, succint, concluziile cercetării d-lui Drouhet. Armătura științifică, spiritul de metodă, clasificare și ierarhizare asociate cu simetria geometrică a compoziției studiului *Vasile Alecsandri și scriitorii francezi*, lipesc un adaos artistic valorii neîndoioase de istorie-literară. Dealtfel aceste caractere ale spiritului d-lui Ch. Drouhet sunt cunoscute și în streinătate: Profesorul de la Oxford Gustave Rudler, i-a citat capitole din teza sa de doctorat *Le poète François Maynard* ca modele de învingere a dificultăților de investigație.

VLADIMIR STREINU

M. SIMIONESCU-RAMNICEANU: *Necesitatea frumuseții*.

Traectoria activității artistico-literare a D-lui M. Simionescu-Râmniceanu ne surprinde: Nu suntem turburați e drept, prin idei istețe sau prin polemici repetate la infinit; dimpotrivă, calitatea enormă în astfel de împrejurări, discreția dusă aproape până la anonim, n'a fost desmășită decât rareori, într'un lung șir de ani.

Totuși unii, cei sperioși, ni-l înfățișează pe d. S. M. ca având, la ocazii, gesturi tiranice de general eșit la pensie; apoi unele laude ne silesc să ne întrebăm de rostul lor; statuetele de Tanagra falsificate mai sunt posibile în țara noastră, îngăduitoare și nepricepută. Urmărim, astfel, activitatea d. S. R. nu pentru valoarea ei intrinsecă, — ci pentru a examina un simbol al vremilor noastre de prefacere; articole de ziar, întâmplătoare, cu subiecte diferite și tratate populare, citații de nume străine fără rost; polemici inofensive și uneori rea credință: *Propileele literare*; aceleași obiceiuri de observație comună, și diversitate ziaristică, prinse acum într'o factură, nouă, emfatică, și vană: *Necesitatea frumuseții*, o evoluție stilistică, desigur. Interpretarea dată piesei „*Manase*“ deslușește definitiv posibilitatea critică a d-lui S. R. (După cum sumbra și naiva dramă „*Andrei Braniste*“ îi conturează posibilitățile creatoare). Bătrânul Manasse nu e după d. S. R., decât o copie a lui *Nathan der Weise*. Singura trăsătură nouă constituie un defect: habotnicia. (Și după comparație, d. S. R. se admiră. „Se pare deci, că puțințică literatură comparată, n'ar dăuna criticei noastre“. Fără îndoială, ceiace numește d-nul S. R. „*literatură comparată*“, ar face să suradă pe d-l Drouhet, autorul volumului: *Alecsandri și Franța*. Drama lui Ronetti Roman, se reduce după d. S. R., la „un exploatat incident de căsătorie (una hotărâște socoteala părinților, alta alege inima) complicat cu ceva deosebire de religie“. — Apoi: „ca să guști pe Manasse, trebuie să săi de ici colo“, etc. D-l S. R. nu vede în toată drama decât dragostea dintre Lelia și Frunză, și se miră de ce această dragoste e tratată sumar, fără șgomot, aproape între culise. (Una din calitățile piesei). Apoi nu pricepe rostul lui Manasse, alipit vag de acțiune prin vorba lui Schor: Ce va zice bătrânul? Această nepricepere complexă a celei mai bune drame scrisă în românește, ne scutește de orice comentarii. În altă parte: *Domnul Notar* este comparat cu *Țesătorii*, imposibilă comparație.

Scriitorul S. R. e dublat de un artist. Și sub forma aceasta pricepera e așa de capricioasă încât nu știm care dintre cele două însușiri e „le violon d'Ingres“, al autorului. Câteva monografii străine, fără importanță, devin nefolositoare din pricina unui stil complicat și inutil. *Istoria Artei-Lor*, e o probă fără replică de nepricepere și în același timp de emfasă. De multe din greșelile ei cari o fac imposibilă ne-am ocupat altă dată (vezi *Mișcarea literară* 10 Ian.

1925). Criticile d-lui Tzigara Samurcaș (la cari d-l S. R. răspunde cu atâtă rea credință în *Ideea Europeană*), aduc singure, dovezi definitive. Confuzia în metodă, în definiții, și în stil e complectă. Termenii tehnici sunt confundați. Frida este identificată cu consola și apoi cu absida; dolmenul este o îngrămădire de stânci; pendentiful un colț *triunghiular rotunjit*. Apoi pretutindeni denumiri greșite, im-

perecheri de cuvinte nesigure și chiar capricii în ortografie.

Ne oprim. Dealtminteri, orice lectură a textului poate convinge ușor. Dacă ar trebui să reducem, impresionist, întreaga personalitate a d-lui S. R. la o singură fațetă principală: „sa faculté maitresse“, am spune: „confuzie presumptuoasă“.

ANTON HOLBAN

Aspectele Vieții Literare

MIHALACHE.

Inscriem în fruntea acestor rânduri lapidarul cuvânt de „Mihalache“, nu din dorința de a afirma o familiaritate, pe care n'o avem și pe care, de altfel, n'o practicăm față de nimeni: cu atât mai mult n'o facem pentru a știrbi ceva din prestigiul unui critic pe a cărui autoritate o socotim un bun național. În numeroasele sale articole, d. Dragomirescu se intitulează însă singur „Mihalache“ și ține să se fixeze în conștiința publică în formula nedefinită încă a „mihalachismului“; nu-i putem, deci, retuza să-l numim cum se numește singur și să-l ajutăm și noi la precizarea noțiunii „mihalachismului“ măcar în unul din aspectele sale mobile. O facem cu atât mai bucuros, cu cât pornim dela o vie simpatie față de domnia sa și ținem chiar să dezaprobăm în mod public toate violențele cu care presa îl acopere aproape zilnic: fără prezența domniei sale în atâtea comitete și comiții, la cinematografe sau la teatru, la Casa Școalelor sau la Institut, la Universitate sau la foiletonul *Văterului*, literatura română ar fi lipsită de una din expresiile sale cele mai pitorești și tinerimea de o colaborație, pe care o credem indispensabilă. În aceste rânduri, de altfel, nu ne preocupă după cum am mai spus, analiza noțiunii atât de complexe a „mihalachismului“, ci numai elucidarea unui nou aspect. Căci l-ai fi putut crede pe d. Dragomirescu robul „științei literaturii“ și al „individului psihofizic“, pe când, în realitate, domnia sa s'a dovedit în foiletoanele ultime ale *Văterului* și ca un poet capabil a ne aduce vești din lumea transcendentă. Prin până sa inspirată, aflăm, așa dar, preocupările postume ale marilor noștri dispăruți: în câmpiile Elizee, pe care d. Dragomirescu le bate în voce, cu toții se întrețin exclusiv de indeletnicirile literare ale criticului nostru. De cum se văd, Caragiale, Delavrancea, Vlăduț sau Duiliu Zamfirescu se apostrofază în stil elegant: „Al dracului, Mihalache! Ați auzit ce-a făcut Mihalache? Bravo, Mihalache!“ — și, după aceste interpelări preliminare, fiecare începe să-l preamărească pe erou în una din multiplele sale manifestări; aristocraticul Duiliu Zamfirescu ni-l urmărește chiar pas cu pas în agitata lui activitate cotidiană, în care numai călătoriile în tramvai formează un moment de repaos în dauna propășirii literaturii noastre. Până și mult causticul Chendi, a captivat și el; repudiindu-și credințele antume, se dedă acum la o vie propagandă mihalachistă. Mihalachismul, a pacificat astfel raiul și a înfrățit pe răposați într'o admirație comună; putem, deci spera că forța lui de reconciliațiune se va întinde și asupra celor vii și că, în curând, vom avea bucuria de a-i simți salubrele-i binefaceri.

TRADIȚIONALISMUL PE ÎNȚELESUL TUTUROR.

Am discutat în efemeridele numerelor trecute ale *Sburătorului* încercările mai mult metaforice ale d-lui Nichifor Crainic, de a-și teoretiza tradiționalismul; „cultura fiind un organism în creștere continuă, cu rădăcini în seva neamului, cu frunziș în atmosfera timpurilor, susținea d-sa cu prestanță, tradiționalismul, ar fi disciplina lăuntrică ce călăuzește această creștere“. Verbal și figurat, d. Nichifor Crainic se ostentă, totuși, să-și dea și lustrul unei atitudini științifice: de aici teoria lui „filioque“ care cădea ca „nuca 'n perete“ în discuția legii sincronismului vieții contemporane, câteva excursuri în domeniul stilului gotic și al artei bizantine și chiar să citat oportunitate din Unamuno: „Dacă suntem barbari, de ce să nu ne proclamăm astfel, iar dacă e vorba să cântăm

durerile și mângâierile noastre, de ce să nu le cântăm după estetica barbară?“. Pentru ochiul atent, aceste exemplificări își trădau chiar din primul articol din *Gândirea*, caracterul de diversiune; adevăratul principiu al cugetării d-lui Nichifor Crainic se străvedea în schematicism grosolan și pamfletare de felul acestei expuneri a teoriei imitației în artă, pe înțelesul plebei intelectuale: „Fie!, scrie cu indulgență d. Crainic. Să trecem îngăduitori peste confuzia de bază a d-lui E. Lovinescu și să ne oprim o clipă la imitația în artă. Să nu uităm: imitația e, în cugetarea d-lui E. Lovinescu, o necesitate ineluctabilă, o lege inexorabilă, și fiind o lege, e valabilă pretutindeni și oricând. Dura lex, sed lex! Un fenomen de artă, odată produs, cade în vârtejul imitației universale și se repetă la infinit. Să numim Gioconda lui Leonardo da Vinci. „Cu mijloacele de răspândire instantanee ale timpurilor moderne, — zice d. E. Lovinescu — puterea de difuziune a imitației a devenit aproape nelimitată“. Așa dar, poșta, telegrafatul, telefonul, radiofonul, gazetele, toate ne dau de știre că Gioconda, ca fenomen artistic, s'a produs. Instantanee, toți pictorii și zugravii de firme din lume o copiază, toți fotografiile o fotografiază, toți litografiile o reproduc, toate cinematografele o rulează, toate trenurile, toate vapoarele și toate avioanele o încarcă și o răspândesc, nelimitat, pe tot cuprinsul. Gioconda, în câteva zile, transfigurează globul cu chipul ei frumos în miliarde de exemplare. Legea imitației fiind lege, urmează că fenomenul de artă Gioconda se repetă identic, cu aceeași valoare artistică și cu același preț ca exemplarul unic ieșit din mâinile lui Leonardo da Vinci. Altfel, dacă aceste imitații nelimitate n'au aceeași valoare ca exemplarul unic, înseamnă că fenomenul Gioconda nu se repetă identic și atunci imitația își pierde caracterul de lege inexorabilă. Adevărul e că, în pofida miliardelor de imitații posibile, există o singură Giocondă, unică în Luvru, unică în Univers, cu același unic și enigmatic surâs pe buze, și'n fața eternității și în fața necesității ineluctabile a d-lui E. Lovinescu“.

Printr'o argumentare atât de sumară se delimitase, așa dar chiar de la început posibilitățile științifice ale scriitorului; „filioque“, stilul gotic, arta bizantină, Unamuno, nu erau de cât „poze“ dictate de legea imitației *ab exterioribus* pentru a da impresia unei pasiuni ideologice; de la cei dintâi ciocnire, revenind la metodele sale ortodoxe și autoctone, omul s'a și integrat în admirabilă continuitate a adevăratului tradiționalism românesc. După ce ne-am pierdut, așa dar, vremea să discutăm cu d. Crainic despre „filioque“ i se cuvine dreptul de a fi reîncadrat în propria-i tradiție. „Masiv și răbdător ca un al doilea Mandalache Blagomirescu, — scrie așa dar în ultimul număr al *Gândirii* această pasăre ce piere pe propria-i limbă — d. E. Lovinescu s'a oferit distinsul personaj mușcăturii unui Harie Chendi, (!?), unui D. Tomescu, unui D. Anghel(!?), unui G. Topirceanu. Cine putea să-l ia în seamă pe Mandalache chiar când se prezenta sub numele mai frumos de Eugen? Isgonit de trei generații de scriitori azi d. E. Lovinescu, bătrân și anacronic momește cu ceai și zahăr pe începători și vrea să facă „după puteri literatură nouă“. Admite orice și pe oricine îi calcă pragul. Vizita unui licean cu trei clase și cinci strofe îi dă iluzia scumpă de îndrumător literar al tinerei generații. E. un fel de cerșetorie de prestigiu nou în pofida prestigiului său permanent bla-

gomirescian“. S'ar putea totuși crede că, oacheș și rural, d. Nichifor Crainic nu constituie o tradiție în materie de discuție științifică; vom aduce atunci și exemplul d-lui Ion Minulescu, care e departe de a fi oacheș și e și urban. Lăsând în pace pe Unamuno, d. Crainic se referă deci și la autoritatea cunoscutului cupletist, din care face următorul citat destul de expresiv pentru a-l reproduce și noi. „Nu e propriu zis un om, dar ceia ce se botează în general un „domn“ oarecare. Ar fi putut fi prefect de Suceava sau administrator financiar. Golul personalității sale nu se șifonează niciodată. Cameleon de profesie, corect ca o pagină copiată de un maestru de caligrafie, sau ca un cadril dansat de un maestru de balet, E. Lovinescu e veșnic la ordinea zilei. Ah, fiți pentru el oricine ați vrea, fiți profeți sau bandiți E. Lovinescu vă va primi cu aceiași lipsă de interpretare vizuală, cravata de la gât îi va rămâne neschimbată ca și golul haotic din dosul frunții. E. Lovinescu e un borcan închis ermetic. Din el n'ar curge nimic, nici chiar când și l'ar sparge din imprudență. Eterna *sancta simplicitas* trăește în el îmbrăcată în uniforma adevărului: monotonă, monocronă, monomorfă“.

Iată deci cum un poet tradiționalist și un șansonetist de pură imitație pariziană se pot topi într'o tonalitate unitară și pot constitui o tradiție națională, provizorie poate, dar sigură de ocazitate: tradiția pamfletară, care nu vine atât de la rasă, uneori prea oacheșă iar alterori suspect semitică ci dela lipsa de cultură, care, pentru a părea doctorală, începe cu „filioque“ și sfârșește prin a te trăsni cu ineptii băstinașe.

EMBRASSONS-NOUS, FOLVILLE!

În toul luptei încinse anul trecut între ortodocși și liber cugetători, în timpul căreia lăncile începuseră să facă incursiuni și în familiile luptătorilor, s'au remarcat, totuși, doi paladini prin atitudinea lor cavalerască; printre cadavre și a postrofe homerice, din câmpuri adverse, nomofilaxul ortodoxiei d. Nichifor Crainic și tânărul liber cugetător ieșean d. Mihai Ralea își trimeteau stima și considerația lor reciprocă. Acum câteva luni, când ziarul *Cuvântul* ducea o campanie împotriva numirii d-lui Ralea la Universitatea din Iași, nomofilaxul ortodoxiei a făcut din nou opinie separată, luând apărarea liber cugetătorului ieșean. D. Ralea îi datoră deci o politeță, pe care i-a plătit-o, în sfârșit, în ultimul număr al *Vieții Românești*. Privindu-i articolul din *Gândirea* ca un „remarcabil articol-program“, publicistul ieșean îl pune în lumina următoarelor considerațiuni generale. „Amintim în treacă cu ocazia acestui articol, câteva din calitățile eminente ale autorului: pătrundere, logică, cultură, talent și mai ales seriozitate. Majoritatea intelectualelor se pot împărți în două categorii: acei care în fiecare problemă înțeleg de odată fenomenul fundamental, și acei care rămân întotdeauna la un aspect auxiliar, explicând totalitatea printr'o slabă fracțiune. D. Nichifor Crainic e dintre cei din urmă. Nu i-a fost prea greu astfel să măture dintr'odată bagajul fantezist, gratuit și debil cu care un publicist din speța cronicarilor mondeni se cramponează astăzi în Sociologie, ca să dea o interpretare făcută din cârpeli ciupite de ici și colo, fenomenelor culturale românești“. Poziția este deci netedă: de o parte, un admirabil articol de trei pagini care denotă pătrundere, logică, cultură, talent și alte eminente calități ortodoxe și, de alta, trei biete volume cu un bagaj fantezist, debil, gratuit, de cârpeli ciupite. Aprecierea ca orice apreciere nu suferă nicio replică; cum ea se scoboară însă și la argumentație, ne luăm libertatea de a o urmări în amănunt.

Pentru a arăta că libera cugetare se poate împăca cu ortodoxia, d. Ralea, subscris fără rezervă la concluziile d-lui Crainic care merg la constatarea specificului național în manifestările culturii. Tânărul sociolog apasă asupra acestui adevăr primar în credință că mă combate pe mine: care i-ar fi însă

mirarea de mi-ar citi cartea, când ar vedea că și dezvoltările ei pornesc tot de la postulatul specificului național. Factorul rasei se află la baza *Istoriei civilizației române*, în condițiuni de precizare științifică asupra cărora nu putem reveni aici: ajunge să spunem că există ca un element determinant. Dar atunci, îmi va spune mult grăbitul d. Ralea: avem totuși o controversă în chestiunea „specificului național“. Controversa nu este însă exprimată în *Istoria civilizației române* pentru că nu avea ce căuta acolo; ea a fost pusă în alte articole și chiar în numărul trecut al acestei reviste. Categorie psihologică, „specificul național“ n'are cum deveni o categorie estetică; cât timp nu poți afirma „e frumos pentru că e românesc“, — specificul național nu poate fi criteriu de valorificare estetică. Dar această controversă nu are nici o legătură cu chestiunea de față. Dimpotrivă, nu ne rămâne decât să constatăm că, cel puțin în această privință, ortodoxia, libera cugetare și sociologia „mondenească“ sunt de acord. Putem spune deci cu toții că în piesa lui La-biche: *embrassons-nous, Folville*.

Identitatea liberei cugetări cu ortodoxia se oprește însă aici: d. Ralea e un spirit prea polemic pentru a nu se diferenția de obiectul admirației sale anticipate. D. Crainic susține anume, în remarcabilul său articol de... trei pagini, că definiția specificului național trebuie făcută prin continuitatea cu trecutul: unitatea reazmului e identică în toate timpurile, de unde și nevoia unui tradiționalism integral. Nu așa crede și sociologul de la Iași: „Ca să probezi realitatea specificului național scrie d-sa, n'ai deloc nevoie de ideea trecutului“ — teorie, pe care am dezvoltat-o în câteva sute de pagini ale lucrării mele. Cu toată prematura sa desconsiderare, d. Ralea nu mi-i atât de potrivnic; într'o chestie însemnată e de aceiași parte a baricadei: îi pot așa dar spune — *embrassons-nous, Folville!* Cu stupefacție chiar, simpatia se lărgeste pe măsura citirii articolului său: „tradiționalismul confirmă tânărul meu dușman apodictic, e una și naționalismul e alta“ — celace înseamnă o identitate desăvârșită de păreri. Și mai departe, d. Ralea continuă: „Cu atât mai mult cu cât când e vorba de noi, de Români, trebuie să constatăm că trecutul e prea puțin al nostru. Nu putem să ne recunoaștem în multiplele influențe streine — grecești, turcești, slavonești, — care ne-au bântuit. Noi am început de foarte puțin vreme istoria noastră adevărată. E mai cumințe, e mai comod să ne considerăm un popor mai recent, să grupăm toate forțele noastre în prezent și viitor“. Nu-mi vine să-mi cred ochilor: pentru aceste idei, dezvoltate în sute de pagini, m'am ales cu ura nemuritoare a tuturor istoricilor și tradiționalistilor români, pe care mi-o alină azi aprobarea tânărului d. Ralea. Să-mi îngăduie deci să-i mai spun odată: *embrassons-nous, Folville!* Iar când mai departe stăruie viguros să susțină că: „oricine va recunoaște că un Român mijlociu ca cultură din secolul al XX e mai aproape înrudit cu un Portughez ori American din același secol, de cât cu un boer sau plăieș de al lui Alexandru cel Bun“ — oricât aș fi de sobru în expresia sentimentelor mele nu pot să nu-i strig:

— Salut teoria sincronismului universal, pentru susținerea căreia m'am ostenit în trei volume și pentru care m'am luptat și cu cei mai eminenti sociologi ai timpurilor noastre, cu d-nii: G. Topârceanu, și M. Sevastos! Și în clipa când îi credeam cauza pierdută, iată că-mi răsare un răsbunător, un discipol tocmai în lagărul adversarului, mult simpaticul d. Ralea! Bine cuvântată întorsătură a soartei! Să-mi dea voie, deci, tânărul meu prieten, să-i mai strig odată din inimă: „*Embrassons-nous, Folville!*“

Și totuși, acest atât de tânăr și de simpatic d. Ralea, care „subscris fără rezervă“ absolut toate teoriile celor trei volume ale *Istoriei civilizației române*, îmi tratează lucrarea, pe care n'o cunoaște de cât din dările de seamă ale altora, drept „bagaj fantezist, gratuit, debil“, operă de „cronicar monden ce se cramponează de sociologie“ — în timp ce toată stima și considerația lui merg pentru ad-

mirabil „articol-program“... de trei pagini al d-lui Nichifor Crainic, de care totul îl diferențiază. Mistere ale logicej afective în care nu avem căderea a intra. Dar dacă în cursul unei întregi vieți de luptă e legitim să contractăm resentimente și dușmăni, ne putem totuși exprima convingerea, sub forma de concluzie, că e mai puțin legitim de a le moșteni de agata. D. Ralea e încă destul de tânăr pentru aș forma un suflet propriu și destul de iscoditor pentru a nu se informa, cel puțin în materie de sociologie, de la d. Topârceanu.

LOGICA NEOPOPORANISTĂ...

Într'un număr trecut al revistei am dat un exemplu de logică poporanistă: pentru nevoile cauzei, expresia „sunt unii scriitori care...“ a devenit în argumentația d-lui G. Ibrăileanu, fost profesor de logică: „scriitorii care...“, adică o judecată particulară a devenit universală pentru a face premisa majoră a unui silogism poporanist. Nici sub regimul neopoporanist al tânărului d. M. Ralea, logica nu pare a avea o perspectivă mai bună. Semne erau mai dinainte: d. Ralea cita abundant din Valéry, Proust și alți vre-o zece mari scriitori pentru a dovedi înalta valoare a poeziilor d-lui G. Topârceanu; deși tânăr și purtat prin străinătăți, d-sa umbla cu toate alifiile băbești ale d-lui G. Ibrăileanu și, mai ales, cu preparatul atât de rînced al „specificului național“; de curând într'o conferință, susținea că opera lui Bolintineanu este inferioară fiindcă nu „s'a adăpat la poezia și limba poporului“ — cași cum Grigore Alexandrescu n'ar fi întrecut pe toți „poporanisti“ timpului fără „să se fi adăpat“ la poezia și limba poporului... Dar toate aceste manifestări, puteau fi luate drept erori de doctrină sau dovezi de lipsă de gust literar, sau în cazul citat în altă parte de deviații afective. Li rămănea d-lui Ralea să ne dea și o probă de pură logică neopoporanistă la înălțimea logicej maestrului său. Iată-o în numărul ultim al *Vieții românești*. „S'ar putea răspunde că există în trecutul unui popor o anumită trăsătură de caracter constantă,“ că există ceva neschimbat dealungul vicisitudinilor istorice. De exemplu spiritul galic, la Francezi, același pe timpul lui Cezar, Rabelais, Molière, Courteline, sau „furor teutonic“ de la Tacit la Wilhelm II. De acord. Dar în cazul acesta: 1) sau caracterul pe care-l găsim în trecut e identic cu acel de azi și ipoteza tradiționalismului e inutilă să explice specificitatea de azi; 2) sau acel caracter s'a schimbat și atunci avem de a face astăzi cu un alt caracter, cu o altă particularitate...

Cu alte cuvinte, d. Ralea vrea modificarea constituției cu singura condiție ca să nu se schimbe nimic sau conservarea ei cu singura condiție ca să fie modificată pe ici pe colo în punctele esențiale. Cu o astfel de logică negreșit că și cei patru evangheliști au fost trei și anume: Luca și Matei.

LE ROI EST MORT, VIVE LE ROI!

În urma viguroasei sale campanii pentru ortodoxism în coloanele unui ziar ce ducea paralel și o altă campanie împotriva partidului poporului, d. Nichifor Crainic nu mai e un martir al creștinismului: mirosul „fripturii“ guvernamentale l'a înscăunat în demnitatea unui secretariat general. Pentru comemorarea faptului, câțiva liberi cugetători s'au și grăbit să-i ofere un banchet; căci, dacă ortodoxismul poate fi combătut cât timp se manifestă famelic în coloanele inoperante ale unui ziar, el devine o forță respectabilă și tradițională de îndată ce se află în fruntea unui buget. S'ar fi crezut, totuși, că prin această ascensiune, ortodoxismul va fi văduvit de unica-i forță militantă și că, prin urmare, va ieși știrbit din mistica eucharistie a d-lui Crainic cu sfântul trup al Mântuitorului nostru bugetar; Pronia a avut însă grija de noi. *Le roi est mort, vive le roi!* „D. Nichifor Crainic, ne anunță anume ziarul în chestiune, va fi înlocuit de d. Nae Ionescu, una din cele mai fine inteligențe filoso-

face ce s'a încadrat disciplinei bisericii. Străbătând toate sistemele metafizice, străduindu-se să pătrundă cât mai mult din tainele inteligenței umane, Nae Ionescu, s'a întors să umple sufletul golit de reci ipoteze și torturat de îndoeli spre biserică. În care-gândirea lui a intrat ca o forță ce vine să aducă în dar o credință întărită din criza îndoeli învinse, o credință capabilă și radieze mântuitoarele adevăruri milenare“.

Aproape nu ne vine să recunoaștem în acest nou atlet al ortodoxiei pe vechiul nostru prieten d. Nae, filozof care a străbătut toate sistemele metafizice fără să-și fi lăsat, din modestie de sigur, urma meditației pe o pagină de hârtie; ne felicităm totuși că-i vom citi cel puțin proza ortodoxă, și-i dorim o carieră tot atât de fructuoasă ca și cea a celui-lalt crainic al ortodoxiei române.

SUFLET DE ROB.

D-l Ion Sân-Giorgiu crede, în *Neamul Românesc*, că am scris *Istoria civilizației române moderne și Istoria mișcării Sămădătorului*, dintr'un resentiment pornit din refuzul d-lui N. Iorga, de a-mi publica un articol acum 20 de ani în *Sămădătorul*. Trebuie să ai suflet de rob și să voești să-ți faci cu orice preț o carieră din slugărnicie pentru a-ți închipui că omul ce s'a învrednicit să scrie, cel dintâi, istoria civilizației țării sale poate porni la construcții ideologice atât de organice și vaste din motivele imbecile, pe care le aduce în discuție purtătorul ghiosdanului, dar, cu siguranță, și al disprețului d-lui N. Iorga.

D. I. MINULESCU ȘI CRITICA.

S'ar fi putut crede că, deși „corigent la limba română“ (după cum ne-o declară într'o autobiografie) și absolvent de șase clase de liceu, d. Minulescu n'ar fi prea indicat să aibă idei generale. Ar fi însă să nu-l cunoaștem.

„De altfel, declară așa dar domnia sa, într'o foaie literară, nu înțeleg să fac pe criticul literar tocmai eu, care am cea mai mediocră idee despre criticii profesioniști. Critica nu poate fi o profesiune propriu zis, fiindcă a-ți lauda prietenii și a-ți înjura dușmanii, este un lucru tot așa de firesc după cum bunăoaraă pe dl. Lovinescu l'ar fi putut chema Mihail iar pe d-l Dragomirescu, Eugen... După mine un critic literar, este un scriitor ratat, un fel de negustor improvizat care vinde numai produsul fabricii care-i face mai multe avantagii — (or, avantagii mari nu fac de cât fabricanții de marfă proastă) — sau dacă vreiți un fel de „Mare Eunuc“ pe care dacă nu-l cunoști, poți să-l iei drept „Sultan“. Cred însă că d-ta înțelegi diferența. Amândoi par de-opotrivă de stăpâni pe femeile din Serei. Dar Eunucul, le păzește numai... Sultanul însă le fecundează...“

Iată ce înseamnă a-ți lenevi mintea în flecăreala cotidiană a cafenelii. E de mirat numai că *Viața literară* nu i-a cerut fostului „corigent la limba română,“ părerea sa autorizată asupra idealismului lui Kant sau asupra bergsonismului.

E. LOVINESCU

TRADIȚIONALISM SAU MODERNISM?

De peste un deceniu există o controversă iritantă în literatură și critica noastră: lupta fratricidă între tradiționalism și modernism.

Suntem o cultură tânără care tot mai simte nevoia — cel puțin instinctivă — de îndrumare. Intelectualitatea noastră e încă simplistă, în sensul că e obișnuită cu sistematizările violente; a păstrat un fanatism discordant cu mentalitatea veacului: încă o dovadă că suntem o cultură în formație. Vrem să ne afirmăm individualitatea și deaceea credem că orice inovație e o înstrăinare.

Acum treizeci de ani, publicistica eră frământată de o problemă, paralelă pentru caracterizarea conștiinții noastre culturale; ne întrebam, cu o repetare ce devenise ilariantă:

artă pentru artă, sau artă cu tendință? Atunci, cași acum, eră la mijloc mai mult o controversă de cuvinte, ce ascundeă totuși și o incomprehenșiune filosofică a chestiunii. Grava desbatere a fost însă închisă prin observația de bun simț, ce ascundeă o incisivă ironie, a lui Caragiale.

Din vremea lui D. Anghel s'a strigat, în critica noastră, cuvântul *decadență*; repercusiunea proaspătă a unor curente noi de artă, a deșteptat incriminări și mai ales reacțiuni.

Cu apariția d-lui Minulescu a fost chiar nevoie de o atitudine de martir și, din partea reprezentantului cel mai consistent al simbolismului ce se anunță.

Astăzi *Romanțele pentru mai târziu* sunt romanețe de cea mai autentică actualitate; d. Minulescu s'a popularizat până la banalizare.

E foarte interesantă această evoluție a spiritului literar, la început o aprigă reacțiune teoretică, apoi, și foarte curând, o adopțiune completă, în practică, a ce'or odinioară ostracizați. Discontinuitatea procesului psihic accentuează existența tenace a fazei de incubație în care cultura noastră încă se găsește: valorile creatoare nu se impun spontan, ci după o persistentă educație a gustului public. Comprehensiunea largă e o știință ce se dobândește, în straturile intelectualității noastre, prin eforturi succesive; n'a devenit o funcțiune organică a conștiinței ei receptive.

După război, controversa a luat accente polemice vehemente; două citadele își risipesc forțele, recurgând la toate mijloacele de luptă — pentru a-și dovedi existența dominantă. Critica română, care încă n'a intrat în faza de sinteză amplă, ci se reduce la recenzie de carte sau la definiție, pe proporții mici, a unui autor — pe terenul discuțiilor teoretice, și-a reluat aspectul sociologic, de direcție culturală, din epoca polemicii dintre Majorescu și Gherea; mijloacele și problema sunt altele, spiritul e însă același! Ca două entități contradictorii, tradiționalismul sau modernismul își dispută supremația.

În fond, socotim că punctul de plecare al discuțiunii e vicios; singura întrebare, pe care critica și-o poate legitim pune, e a *valorilor creatoare*.

Astăzi curentele literare *coexistă*; grupările compacte de scriitori constituiesc un mozaic: alături de un realist, în aceeași epocă, un expresionist, alături de un simbolist un temperament clasic. Diversitatea aceasta cere un unghi vizual de largă comprehensiune. Curentele sunt realități indiscutabile, însă nu se valorifică decât prin coeficientul creator pe care-l aduc.

Intrând în miezul controversii, vom întâlni însă adevărata și cea mai gravă neînțelegere dintre tradiționaliști și moderniști. Fără să mai ales cei dintâi, pun chestiunea pe curentul literar și nu pe valorile creatoare, discuțiunea lungecă pe o pantă în care criteriul estetic se ruinează.

Tradiționalismul a început să însemneze, la noi, întrebuintarea, ca sursă de inspirație, a unui singur fel de material artistic.

Dar, fiindcă utilizarea acestui material nu conferă nici o valoare estetică, prin simpla lui punere în circulație, atunci atitudinea grupului se transformă într-o cruciadă gregară ce apără o formulă fără viabilitate, devenită fetișul unor nechemate.

Ideologia sămănătoristă, păstrând o atitudine, în care tradiționalismul se confundă cu o formulă mecanică, iar curentul literar cu insinuarea unor non-valori ce respectă cu sfințenie un material de inspirație strict limitat — își continuă existența printr'un anahronism estetic. Deaceia d. Iorga, logic cu acest punct de vedere, dar eronat în funcțiunea sa de critic — vorbește cu o lărgime de spirit inexplicabilă, de versurile d-lui Al. Scepkin și nu de ale d-lui Blaga; se declară încântat de proza d-lui Sandu Teleajen și a fulgerat în contra romanului *Ion* al d-lui Liviu Rebreanu; deaceia tradiționalistii proferă cele mai calde elogii operii d-lor Dongorozi și Lascarov-Moldoveanu și contestă temperamentul de scriitor al d-lui F. Aderca.

Și tot prin aceeași eroare, de a confundă formula ce indică materialul de inspirație al scriitorului cu exprimarea lui originală, se dă naștere spectacolului în care scriitorii joacă penibilul rol de a servi drept cadavre, în jurul cărora teoreticani zeloși se luptă să și-i însușească, pentru a fi azezați în cripta formulelor lor mecanice; iată cum din această confuzie opera d-lui Rebreanu e când sămănătoristă, după un critic, când e repudiată de altul din același curent!

S'a constituit astfel o mentalitate ostilă tradiționalismului Modernistii — simbolistii, expresionistii — amenințați în promovarea unui material de inspirație inedit și în căutarea de expresii nouă, suspectează tradiționalismul de ocrotitor a non-valorilor literare; o eroare desigur, în forma ei absolută, și o dovadă mai mult că ne găsim încă în faza de îndrumare literară, când curentele se constituiesc prin exclusivismul unei opinii înguste.

Sub aspectul legitimității existenței, curentele literare devin astfel forțe oarbe ce-și croiesc drum, prin negarea altor curente.

Numai ca expresiune a conservării individualității în formație, se explică aversiunea tacită a modernistilor față de valorile reale tradiționaliste.

Prin materialul de inspirație, prin originalitatea expresiei și deci prin calitate estetică — oricine diferențiază sensibil pe d-nii Sadoveanu, Ionel Teodoreanu și Cezar Petrescu, de scriitori cu surse deosebite de inspirație, ca d-nii Minulescu, Aderca sau D-na Hortensia Papadat-Bengescu.

O conștiință critică nu poate pune însă discuția decât pe valorile creatoare ce acești diverși și contradictorii literați reprezintă. Formulele gregare sunt simpliste și deci fără comprehensiune; discuția, în valorificarea scriitorilor, nu se pune deci pe școala și pe subsumarea semnificației lor estetice unor considerații așa de fragile, cum e utilizarea materialului artistic.

Confuziile ce încă dăinuiesc în critica noastră își găsesc multiple explicații: mai întâi lipsa de comprehensiune a *valorilor creatoare*, apoi vestigiile unei ideologii critice legate încă de faza de îndrumare a literaturii și deci neeliberate de formele ei culturale și, desigur, de tactica cenaclistă ce încă aburește multora vederea senină în câmpul accidentat al literaturii. Sub aspectul exclusivist, în care controversa se menține — e și o etapă de evoluție a conștiinței noastre literare. Esteticeste fundată pe o confuziune evidentă și elementară, problema se reduce la o semnificație pur psihologică. Limpezirea va veni, în măsura în care comprehensiunea critică nu va mai confunda materialul artistic, din sursă diferită, cu expresiunea lui; altminteri riscăm să considerăm sămănătoristi și pe Balzac, Zola sau Maupassant, în opera cărora pulsează de viață creatoare atâtea tipuri rurale. De romantismul criticii se leagă surprize ce pot provoca ilaritate; și poate că nimeni nu țintește un scop atât de penibil!

POMPILIU CONSTANTINESCU

CERCUL „SBURATORULUI“, (Câmpineanu 40).

De la apariția numărului trecut al revistei noastre s'au mai făcut următoarele lecturi: D-na Hortensia Papadat-Bengescu și a continuat romanul: *Concert d'fr muzică de Bach*, din care dăm un scurt fragment în numărul acesta; Ramiro Ortiz, *Casele lui Titu Gordius* și Sanda Movilă, *Scenă mută*, publicate în numărul de față; George-Michail Zamfirescu și-a sfârșit piesa sa *Istorică*; în trei ședinți d. F. Aderca a citit noua sa lucrare, un „tratată de estetică“, aplicat la situația noastră literară; lectura e în continuare; d-na Ștefania Zottoviceanu, piesa *Ucenicul vrăjitor*, în repetiție pe scena Teatrului Național; Tudor Șoimaru o nuvelă, etc.; au citit poezii: Al. T. Stamatiad, Camil Baltazar, un întreg ciclu de *Biblice*, din care publicăm și în *Sburătorul*. Nichita, Otilia Ghibu din ciclul *Casei Albe*, etc.

Secretar de Redacție: G. NICHITA